

Radnice v Nymburce – proměny památky a její původní vzhled

Michaela RAMEŠOVÁ

ANOTACE: Studie se zabývá stavebním vývojem radnice v Nymburce z 16. století s důrazem na jednotlivé pokusy o její památkovou rehabilitaci. Na základě dochovaných částí a restaurátorských nálezů se příspěvek také pokouší charakterizovat původní podobu mnohokrát přestavované renesanční budovy.

Nymburská radnice patří k předním památkám českého stavitelství 16. století. Jde o pozoruhodnou stavbu s bohatou historií,¹ která dodnes slouží svému účelu. Svědčí mimo jiné o tom, jakým způsobem se v utrakvistickém prostředí českých měst po roce 1520, kdy byl někdejší skladní dům na rohu nymburského rynku přestavován na sídlo rady konšelů, uplatňovaly nejnovější architektonické podněty.² Pro výklad radnice v Nymburce je však neméně důležité poznání jejích novodobých proměn. Současná podoba památky vyplynula ze složitého vývoje, kterým budova prošla v pozdějších dobách. Ačkoli některé ze zásahů do vzhledu radnice a jejich okolnosti nemohly být dosud zcela objasněny, měly nezanedbatelný vliv na to, jak památka byla (a je) vnímána a hodnocena. Záměrem tohoto textu bylo některé z otázek vývoje nymburské radnice otevřít v souvislosti s výzkumem stavebních prvků budovy pocházejících z 16. století. Ten dovolil upřesnit již známé údaje o historii památky, avšak také shromáždit informace nové, které osvětlují pozdější zásahy do podoby stavby, jejich příčiny, výsledky i zánik. Některá ze zjištění též poskytla podnět k úvahám o původním vzezření radnice. Ty lze uvést nejen pro adekvátní uměleckohistorické posouzení díla v kontextu dějin české stavitelské kultury 16. století, ale i pro poznání proměňujícího se přístupu k památkám z této doby.

Dějiny nymburské radnice

Nymburské radnici se přehledová i regionální literatura věnovala poměrně často. Lvi podíl na tom nese historický význam stavby i předpokládané spojení s pražskou hutí Benedikta Rieda v době jejího vzniku. Možnost dosavadní názory souhrnně zhodnotit vznikla nedávno v souvislosti se zpracováním portálu radnice.³ Od té doby se nicméně objevily další podněty, o něž lze tento výklad dějin radnice rozšířit a upřesnit. Připomeňme, že skladní dům na rohu nymburského rynku (dnešního náměstí Přemyslovců a Boleslavské ulice) byl na radnici podle všeho upraven po roce 1523. První fázi

1

přestavby ungeltu na radní dům, který nahradil jiný, již nevyhovující objekt, lze za stávajícího stavu poznání klást do rozmezí let 1523–1526. Je možné, že coby mezník byl rok 1526, kdy české stavy za nástupce zesnulého krále Ludvíka zvolily Ferdinanda Habsburského, zazname-

Obr. 1. Nymburk, radnice, současná podoba, pohled na nároží. Foto: Michaela Ramešová, 2018.

Nymburk – průvodce městem, Libice nad Cidlinou 1995, s. 15–16. – Jiří Černý et al., *Krok za krokem Nymburkem*, Nymburk 2017, o radnicích s. 219–226. – Další práce jsou citovány níže.

2 Eva Šamánková, *Architektura české renesance*, Praha 1961, s. 14–15. – Karel Kibic, *Historické radnice*, Praha 1988, s. 41–42. – Ivan Prokop Muchka, *Architektura renesanční*, Praha 2001, s. 114. – Pavel Kalina, *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, Praha 2009, s. 232. – Idem, *Praha 1437–1610. Kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře*, Praha 2011, s. 47.

3 Michaela Ramešová, *Portály z okruhu Benedikta Rieda I. Portálová architektura ve městech Českého království 1. poloviny 16. století*, České Budějovice 2017, s. 57–86. – O radnicích v Nymburce souhrnně Igor Votoupal, texty k instalaci o nymburských radnicích v budově Městského úřadu Nymburk.

■ Poznámky

1 Karel Václav Zap, Nymburk, královské město nad Labem, *Památky archeologické a místopisné* III, 1859, s. 340–360. cit. s. 350–351. – František Josef Čechetka, Kamenný dům – starý rathúz v Nymburce, *Věstník: rozhledy historické, topografické, statistické, národopisné, školské po okresním hejtmanství Poděbradském* X, 1909, s. 25–27. – František Kulháněk – František Mikolášek, *Královské město Nymburk*, Nymburk 1910, s. 174. – Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech* II, Praha 1978, s. 512. – Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 4.*, Praha 2000, s. 528–529. – Jiří Černý – Jan Řehounek – Igor Votoupal,

Obr. 2. Nymburk, radnice, stav budovy před adaptací z 30. let 20. století. Foto: Sbirka Polabského muzea – Vlastivědné muzeum Nymburk, PDVM 62/2018.

nán ve vlysu nápisu honosného radničního portálu. Ten si zaslouží zvláštní pozornost: jedná se o monumentální edikulovou architekturu tvarů *all'antica*, tradičně spojovanou s Benediktem Riedem, respektive jeho okruhem. Jde o jedno z prvních děl tohoto typu v mimopražském prostředí v Čechách na počátku 16. století. Až na detaily řemeslné povahy se tvary portálu věrně drží předloh *all'antica*, zatímco písmo nápisu ve vlysu bylo provedeno gotickou minuskulí. V určení letopočtu na portálu se však výklady zcela neshodují,⁴ o jeho vzniku proto nelze rozhodnout s konečnou platností. Pokud jde o budovu radnice, víme, že zajištění vzniku rathausu ve 20. letech 16. století usnadnily úlevy na odvodech do královské pokladnice. Král Ludvík se dle dobových zmínek „již roku 1523 zřekl pokut a odúmrť ve prospěch stavby a v letech 1524–26 strhovali si konšelé s jeho dovolením z posudného na útraty stavební ročně po 80 kopách českých“. Později „osvobodil rathouz všech poplatků“ i král Ferdinand I.⁵ S výzdobou a doplňováním nového sídla nymburské rady však nebylo hotovo ještě v polovině 40. let 16. století. V roce 1545 obec platila „2 kopy čes.“ za olej a barvy k radničnímu štítu na přetahování erbů místních cechů.⁶ Týž letopočet byl při adaptaci radnice ve 20. století odhalen pod postranním oknem průčelí.⁷ Z roku 1545 pocházejí doklady o výdaji za provaz ke zvonci na věži. Rok 1546 se objevuje na znaku města osazeném na hlavním radničním průčelí.

Bližší okolnosti vzniku radnice, původ jednotlivých prvků či autora projektu se však jednoznačně určit nepodařilo. K dispozici jsou jen hypotézy založené na formálních srovnáních či rozboru dobových souvislostí a kusých pramenů zmínek. Dokumentace kamenických značek a porovnání detailů svědčí o pravděpodobném podílu kameníka, který dříve působil v okruhu královské huti v Praze. V Nymburce byly podle všeho využity přinejmenším šablony pořízené na základě pražských vzorů. Některé rysy radničního portálu, jenž bývá z pražských vzorů odvozován především, ukazují na uplatnění technik zpracování kamene běžných u italských či na jihu školených tvůrců.⁸ Opakovaně se v souvislosti s radnicí v literatuře objevila jména Martina Vlacha a Jana de Giorgi, avšak pramenně se je prozatím ověřit nepodařilo.⁹ V roce 1542 přišel „díla na radnici ohledávat“ Mathes Vlach.¹⁰ O jaká díla se jednalo, zda stavební, malířská, řemeslná, anebo jiná, pramen neupřesňuje. Radnice tou dobou již beze-

2

■ Poznámky

4 Josef Merkl čte 1506, v konceptu však 1536 (v kritickém aparátu editorů čtou 1536), viz Josef Merkl, *Dějiny královského města Nymburka* [1819], Nymburk 2012. – Nejčastěji se nicméně objevuje čtení 1526. Viz Johann Gottfried Sommer, *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Zweiter Band*, Prag 1834. – Stejně K. V. Zap, viz Zap (pozn. 1), s. 351. – František Hrnčíř, *Královské město Nymburk nad Labem. Obraz minulosti i přítomnosti*, Nymburk 1894, s. 128, též uvádí 1526. – Karel Baroch, *Nápisy v staré radnici nymburské, Památky archeologické a místopisné* XI, 1878, s. 92, rovněž 1526. – František Kulháněk, *Z dějin našeho starého rathousu, Nymburské listy* VI, 1937 (nepag.), opět 1526. – Jan Emler, *Nymburk, Krása našeho domova* VII, 1911, s. 161–164, shodně 1526. – Bohumil Sláma, *Stará radnice v Nymburce, Kámen* XXI, 1940, s. 53–54, udává, že na radnici byl ungelt přestavěn roku 1526. – Emil Zimmerler, *Stavební úprava staré radnice v Nymburce, Stavitelské listy* XXXVI, 1940, s. 123–126, reprodukuje nápis bez letopočtu, datuje však stavbu radnice do roku 1526. – Eva Šamánková, *Benedikt Rejt z Piestingu* (disertační práce), Katedra dějin umění FF UK, Praha 1950, s. 131 a eadem (pozn. 2) uvádí letopočet 1526, který považuje za datum dokončení stavby. – Dobroslav Líbal – J. Macháček, *Nymburk. Stavebně historický průzkum historické části města* (pasport SÚRPMO), Praha 1970 (nepag.), udávají letopočet 1526, který pokládají za rok, kdy radnice začala sloužit svému účelu. – Kibic (pozn. 2), s. 42, uvádí rok 1526 s tím, že stavba radnice začala okolo roku 1524, v roce 1526 zde již zasedali konšelé, avšak dokončena byla až v roce 1546. – Jiří Černý – Pavel Fojtík – Jan Řehounek, *Pamětní desky, památníky a nápisy v Nymburce*, Nymburk 2015, čtou 1526. – Autorka nápis konzultovala s Mgr. Štěpánem Valeckým, KTF UK (1526) a Mgr. Jiřím Smržem, Archiv hl. města Prahy (1536). –

K dalším čtením, která oscilují mezi 1526, 1536, avšak i 1546, viz Michal Plavec, *Kapitoly z dějin královského města Nymburka. Od dob nejstarších do roku 2009*, Cheb 2010, s. 101, s odkazem na zjištění Mgr. Igora Votoupala.

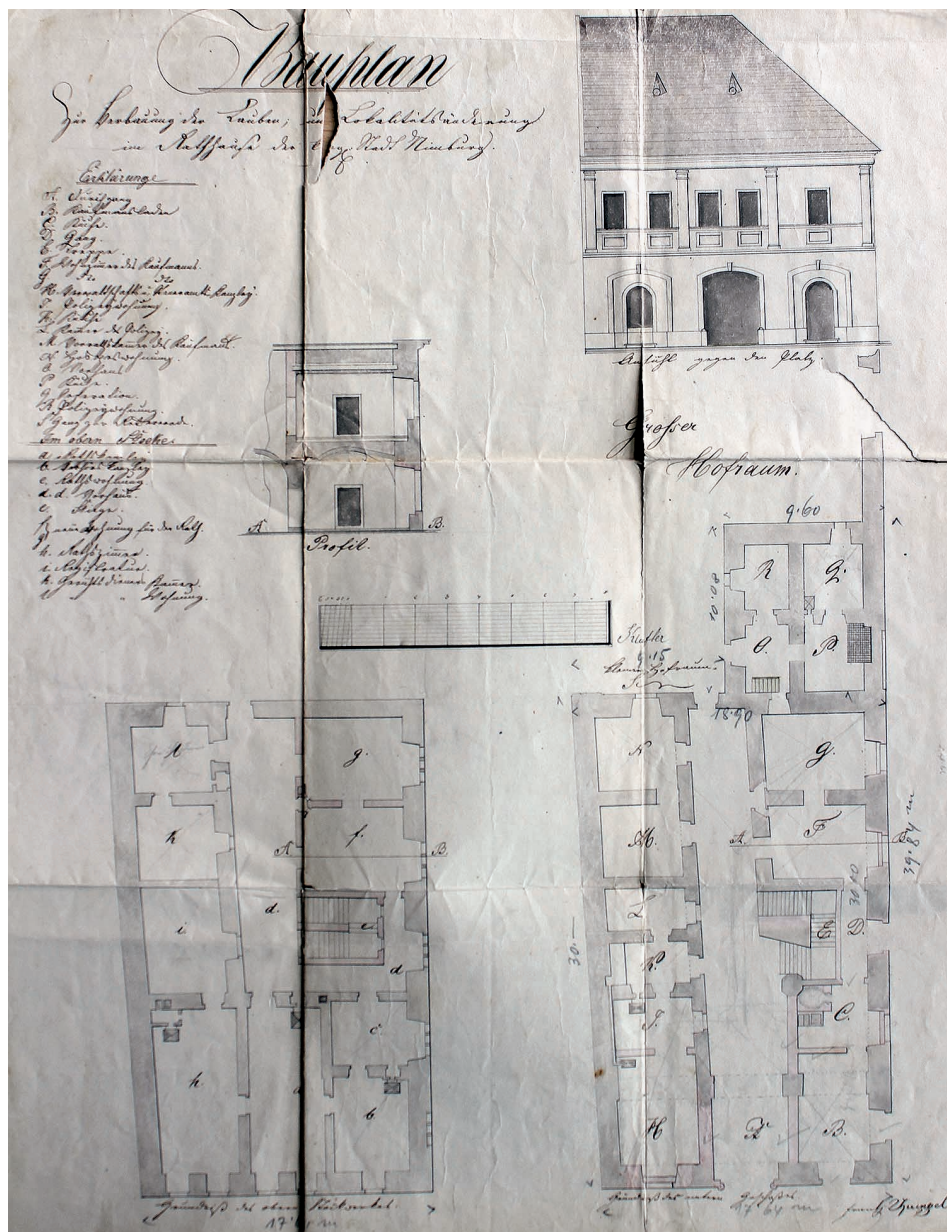
5 Kniha smluv a převodů domů 1547; Arch. místodrž. miss. č. 67. Cit. dle Kulháněk (pozn. 4).

6 Kulháněk – Mikolášek (pozn. 1), s. 174. – Kulháněk (pozn. 4).

7 SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, Archiv města Nymburk. Stavební spisy – rekonstrukce radnice, proz. č. karty stav. spisy / 5 (dále jen SOKA Nymburk, spisy), dopis SPÚ v Praze E. Zimmerlerovi z 8. 9. 1938. Umělecké památky kladou „renesanční“ úpravu budovy do roku 1542, viz Poche (pozn. 1), s. 512. – Líbal – Macháček (pozn. 4) uvádějí letopočet 1546.

8 Ramešová (pozn. 3), s. 72–79.

9 Líbal – Macháček (pozn. 4). K SHP není připojen seznam literatury a pramenů. Dle Václava Kořínka [1974] (Václav Kořínek, *Jak bývalo v Nymburce*, Nymburk 2012, 65) pochází informace o tom, že radnici stavěl Martin Vlach, od Fr. Kulhánka. Muž italského původu se jménem Martin je v Nymburce doložen, ale až v 17. století. Jan de Giorgi byl nymburským měšťanem a kominickým mistrem v 19. století, Jiří Černý, *Měšťanské právo Josefa Dlabáče, Nymburský zpravodaj*, únor 2016, s. 13. – František Najbrt, *Jak šla léta nymburským regionem aneb O čem psal dobový tisk 1880–1918*, Nymburk 2002, s. 14, uvádí zmínku o smrti Antonína de Giorgi z roku 1885, který byl kominickým mistrem v Poděbradech, idem na s. 46 zmiňuje firmu Emanuela de Giorgi zajišťující automobilové spojení Poděbrady – Pečky. Zřejmě již v 16. století se Vlaši dle Fr. Kulhánka v Nymburce seskupili v kolonii, viz Kulháněk (pozn. 4). – Vztah k výstavbě radnice však zůstává za stávajícího stavu poznání nejasný. Za konzultaci k této věci děkuji Mgr. Igoru Votoupalovi.

Obr. 3. Nymburk, radnice, výkres nárysů a půdorysu budovy po úpravě 1840–1841, (Franz Zwingel?), archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk. Foto: Michaela Ramešová, 2018.

světnicí hořejší“ a věži.¹¹ Poškozené hodiny nechal roku 1633 opravit velitel posádky James Butter. Horní patro budovy bylo po tomto požáru, který zničil také městský archiv s knihami, úpisy a výsadami, opět vystavěno.¹² Kvůli zbledovanému stavu města byly úpravy velmi úsporné.¹³ Znovu v Nymburce hořelo již roku 1634. Radní dům byl tehdy „popálen a vybit, knihy rozházeny“. ¹⁴ Následně se v 17. století plameny v Nymburce rozšířily v letech 1639 a 1686. Tehdy spadla radniční věž se zvonce. Budova po katastrofě získala pouze malou dřevěnou vížku.¹⁵ Neblaze se na radnici podepsalo i 19. století, kdy se Nymburk nadále potýkal s častými požáry. V rozmezí let 1817–1837 se v něm dle zpráv Karla V. Zapa oheň rozšířil dvadecetkrát, a to „vždy 2–3 ba i 16 stavení popelem lehlo“. ¹⁶ Nejcitelněji radnici poškodil požár, který město zachvátil 13. května roku 1838. Plamenům měla podlehnout celá „západní čtvrtina města“, kdy doslova v „rum a popel byly obráceny tři pořadí domů na náměstí“. ¹⁷ Ztráty přinesla i následná oprava. Dle rakouského stavebního řádu musely být z požárem poškozených domů odstraněny staré kamenné štíty. Průčelí byla posléze obnovena „kasárnovým slohem civilního empiru“. ¹⁸ Fasády byly vyrovnány a pokryty taškami. Ze západní strany náměstí v důsledku toho zmizela podloubí, jimiž byla většina domů s průčelími a štíty původně opatřena. Zachovalo se jen u jediného čísla popisného. ¹⁹ Více z domů přestalo po požáru sloužit svému účelu a zůstalo neobydlených.

Vzeřízení radnice se oprava provedená v letech 1840–1841 dotkla obzvláště citelně. Dle Emila Zimmlera byla tehdy stavba „oblečena

sporu stála. Okolnosti její výstavby tedy dovolí osvětlit až pokračující výzkum.

Úsilí dohledat detaily souvislostí vzniku nymburské radnice značně ztěžuje současný stav památky, který je výsledkem několika výrazných poškození, následných obnov a novodobých památkových zásahů. V současné době ji charakterizuje prostý, až strohý vzhled. Průčelí, které se obrací do náměstí, je zbudováno z pískovcových kvádrů. V přízemí sestává ze tří velkých půlkruhových oblouků loubí, které završuje jednoduchá křížová klenba. Tu dnes pokrývá omítka s jednolitým světle okrovým nátěrem. V loubí je osazen zmíněný vstupní pískovcový portál ve stylu *all'antica* bez povrchových úprav – jedná se patrně o nejnápadnější prvek stávající výzdoby radnice. Patro hlavního průčelí rozčleňují čtyři obdélná okna s dělicími kříži a te-

sanými profilovanými ostěními. Nad korunní římsu se zdvihá valbová střecha s vikýří pokrytá pálenými taškami. Materiálem boční fasády je režné cihlové zdivo, do něhož jsou v obou etážích zasazena kamenná křížová okna. Na některých ostěních se dochovaly kamenické značky. V místě zalomení profilace pravého vrchního okna boční fasády byla vytesána hlava v šaškovské čepici s expresivním výrazem ve tváři. Lze na ní snadno postřehnout pozůstatky barevné povrchové úpravy.

Vývoj a stav radnice do adaptace ve 20. století

Nymburská radnice byla v důsledku neblahých historických okolností vícekrát závažně poničena. Vinu na tom nesly především požáry. Jeden z nich v Nymburce vypukl za třicetileté války roku 1631, kdy hořel i rathaus s „radní

■ Poznámky

¹⁰ Plavec (pozn. 4), s. 102.

¹¹ Kulhánek (pozn. 4), (Kop. 1692 st. 241, 263, 264).

¹² Sommer (pozn. 4), s. 49.

¹³ Kulhánek (pozn. 4).

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Zap (pozn. 1), s. 349.

¹⁷ Zimmler (pozn. 4), s. 123. – Cit. dle Zap (pozn. 1), s. 349.

¹⁸ Zap (pozn. 1), s. 349. – Úprava bývalé radnice v Nymburce, *Umění* XIII, 1940–41, (anonym), s. 43–5, cit. s. 44.

¹⁹ Zap (pozn. 1), s. 349. – Kulhánek – Mikolášek (pozn. 1), s. 153. – Kulhánek (pozn. 4).

v *háv žebráka*.²⁰ Podloubí s arkádami bylo zazděno, okna s kamennými kříži a ostěními zúžena, rozdělena a srovnána do líce. Mezi okenní otvory byly v omítce vloženy pilastry a v parapetním pásu naznačeno kazetování. Na omítku byl nanesen bílý nátěr. Fasády všech domů dané strany nymburského náměstí se měly tímto způsobem sjednotit. Provedené opravy takřka zcela skryly původní kamenické články radničního průčelí. Dle dobových zmínek a pozdějších fotografií zůstaly viditelné toliko na uliční fasádě. Výrazných změn doznal i vstup do radnice. V místě středního oblouku loubí vznikl segmentově zaklenutý průchod. Přička překryla levou stranu portálu, který se octl v uzavřené chodbě. Podstavce pod sloupy portálu byly zmenšeny v důsledku zvýšení úrovně podlahy. Části postamentů byly na pravé straně sesekány. Do průchodu na stěnu napravo od portálu nad vchod do berníčního úřadu byl „čelem k portálu“²¹ umístěn latinský nápis, který se původně nacházel pod oknem bývalé městské váhy.²² Je nesporné, že radnice těmito úpravami ztratila svůj původní ráz i charakter architektonické dominanty náměstí. Zástupci města 2. 10. 1848 budovu bývalé radnice bezplatně „na věčné časy“ postoupili eráru, tj. rakouské státní správě. V přítomnosti svědků předání stvrdili podpisy v dokumentu z 29. 7. 1853.²³ V textu se zavázali, že v prvním patře na obecní útraty vystaví dva pokoje. Další dvě zchátralé místnosti byly opraveny v dolním podlaží. Spolu s tím byl v budově zřízen žalář.²⁴ Rakouský c. k. okresní soud s listovním úřadem a c. k. berní úřad zde podle všeho začaly fungovat od roku 1850.²⁵

Tyto opravy však nebyly s to stav radnice zcela stabilizovat. Z dubna 1886 pochází „Zpráva o špatném stavu západní části soudní budovy v Nymburce“. Trestní soudce v ní byl žádán, aby učinil opatření stran vychýlené krajní části objektu.²⁶ Dle regulačního plánu, který město Nymburk obdrželo v prosinci roku 1897, měla být dokonce stará radnice odstraněna. Spolu s dalšími čtými domy a podloubími měla ustoupit „pravítkovému“ narovnání nymburské uliční sítě. Dle Václava Koříňka se budova na dodaných plánech octla v linii regulační čáry, jelikož tehdy převládalo přesvědčení, že „na budově této není nic památkového, než to, že je stará a účelu ani nevyhovuje“. Regulace se však jeho slovy „na štěstí nepovedla“.²⁷ Koncem 19. století bylo definitivně shledáno, že chátrající budova bývalé radnice potřebám soudu skutečně nedostačuje. C. k. ministerstvo spravedlnosti v říjnu roku 1903 schválilo stavbu nového soudního sídla na státní útraty. Měl do něj být přesunut soud s věznicemi, berní úřad i kancelář katastru. Budova staré radnice se měla vrátit městu. Jednání o sta-

vební parcele se však nezdařila a vznik nové budovy byl odložen.

Na počátku 20. století byla bývalá radnice dle svědectví současníků nadále zanedbávána. Údajně se nalézala v tak zbědovaném stavu, že působila coby „svědek pokoření“,²⁸ kterému hrozil úplný zánik. Ještě na počátku století byla její oprava dle Jana Emlera „*arci nepřipustna*“.²⁹ O opravě a novém využití radnice se začalo jednat až v letech 1911 a 1912, a to v souvislosti s růstem města a potřebou zřídit v něm veřejné budovy s vyhovujícím zázemím.³⁰ Zastupitelstvo města roku 1911 v dopise c. k. okresnímu soudu upřesnilo, že v polovině 19. století obývalo Nymburk kolem 2 500 lidí, zatímco v době vzniku dokumentu to již bylo celých 10 181 obyvatel.³¹ Budova podle zastupitelů účelnému umístění úřadů rozvíjející se obce nevyhovovala. Rada Nymburka v dopise též podotkla, že radnici již nelze ani sebepečlivějším způsobem udržovat. Dle radních ji bylo dokonce možné považovat za nebezpečnou. Příčinu tohoto stavu zástupci města shledali nejen ve stavební sešlosti objektu. Důvodem bylo i to, že se při poslední úpravě (1840–1841) využilo původního půdorysu a starých zdí. Rada Nymburka se proto vyslovila pro obnovení jednání ohledně vzniku nové úřední budovy. Dle starosty města by takové řešení vedlo též k finančním výhodám, neboť náklady na udržování bývalé radnice, které se hradily ze státních prostředků, byly vlivem sešlosti objektu značně vysoké. O osudu budovy v případě, že by byl soud přestěhován, se starosta nezmiňuje. Nabídnutá parcela a navržený způsob financování výstavby náhradního objektu však ani tehdy požadavkům ministerstva spravedlnosti nevyhověly. Jednání o staré radnici byla opět odložena.³² Úpravu památky se v důsledku toho podařilo připravit až po polovině 30. let 20. století v předvečer vypuknutí 2. světové války.

Adaptace radnice ve 30. letech 20. století.

Průběh adaptace, kterou lze vedle přestavby ungeltu v 16. století označit za nejvýznamnější stavební podnik, jenž byl na radnici proveden, byl již také načrtnut na jiném místě.³³ Avšak i v tomto případě lze nad rámec již známých informací o adaptaci některé její okolnosti dále ozřejmit. Týká se to i vzniku variant, které byly pro potřeby opravy radnice vytvořeny, nebo úlohy jednotlivých aktérů.

První návrh na úpravu radnice, jak známo, zpracoval v květnu roku 1914 Kamil Hilbert. Podle všeho se tak stalo na zadání města, které po odložení možnosti výstavby jiného objektu zamýšlelo navrátit vykonávání některých obecních úřadů zpět do budovy.³⁴ Architekt se s památkou seznámil v době, kdy se v Nymbur-

ce zabýval úpravami kostela sv. Jiljí.³⁵ Vznik koncepce úpravy radnice se stýkal se zaměřováním a ohledáním nymburského chrámu, které probíhalo od roku 1913.³⁶ Je pravděpodobné, že K. Hilbert v této souvislosti svěřil pracovníkům ze své kanceláře také průzkum radniční budovy.

Předložení jeho finálního výkresu předcházelo zpracování přípravné varianty, jak ukazují materiály dochované v archivu Odboru výstavby Městského úřadu Nymburk. Pro všechny kresby K. Hilberta jsou typické ohlasy historického tvarosloví. Architekt vzhled budovy vykládal na základě znalosti historické architektury a vtiskl jí velmi reprezentativní ráz. Nymburská radnice měla znovu nabýt úlohy dominanty. Je rovněž zjevné, že skromnému množství dochovaných prvků stavitel věnoval důkladnou po-

■ Poznámky

20 Zimmerler (pozn. 4), s. 123.

21 E. Zimmerler, Návrh na pamětní desku upravené radnice v Nymburce (koncept), SOKA Nymburk, spisy.

22 Zap (pozn. 1), s. 351. – Baroch (pozn. 4).

23 Protokol o předání uložený v archivu Odboru výstavby Městského úřadu Nymburk (dále jen archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk).

24 Kulhánek (pozn. 4).

25 Hrnčíř (pozn. 4), s. 130. – Opis dopisu rady královského města Nymburka c. k. okresnímu soudu v Nymburce, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

26 Zpráva o špatném stavu západní části soudní budovy v Nymburce, 8. 4. 1886, 1092, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

27 Autor odkazuje na „Poznámky k regulačnímu plánu královského svobodného města Nymburka“. Dokument s 11 připojenými plány měl vzniknout na krajském úřadě v Mladé Boleslavi, viz Kořínek (pozn. 9), s. 182, 183.

28 Čečetka (pozn. 1), s. 25.

29 Emler (pozn. 4), s. 164.

30 Kulhánek (pozn. 4).

31 Počet obyvatel byl zjištěn při sčítání lidu roku 1910. Opis dopisu rady královského města Nymburka c. k. okresnímu soudu v Nymburce, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk. – Srov. Kuča (pozn. 1), s. 524 (v roce 1843 uvádí 2 815 obyvatel, zatímco roku 1910 již 10 169 obyvatel).

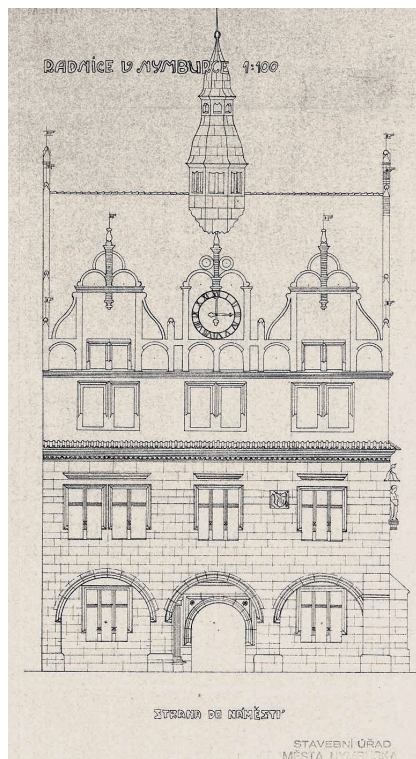
32 Opis dopisu c. k. okresního soudu, podepsán dr. Haken, v. r., archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

33 Ramešová (pozn. 3), s. 62–68. – Viz též Libal – Macháček (pozn. 4).

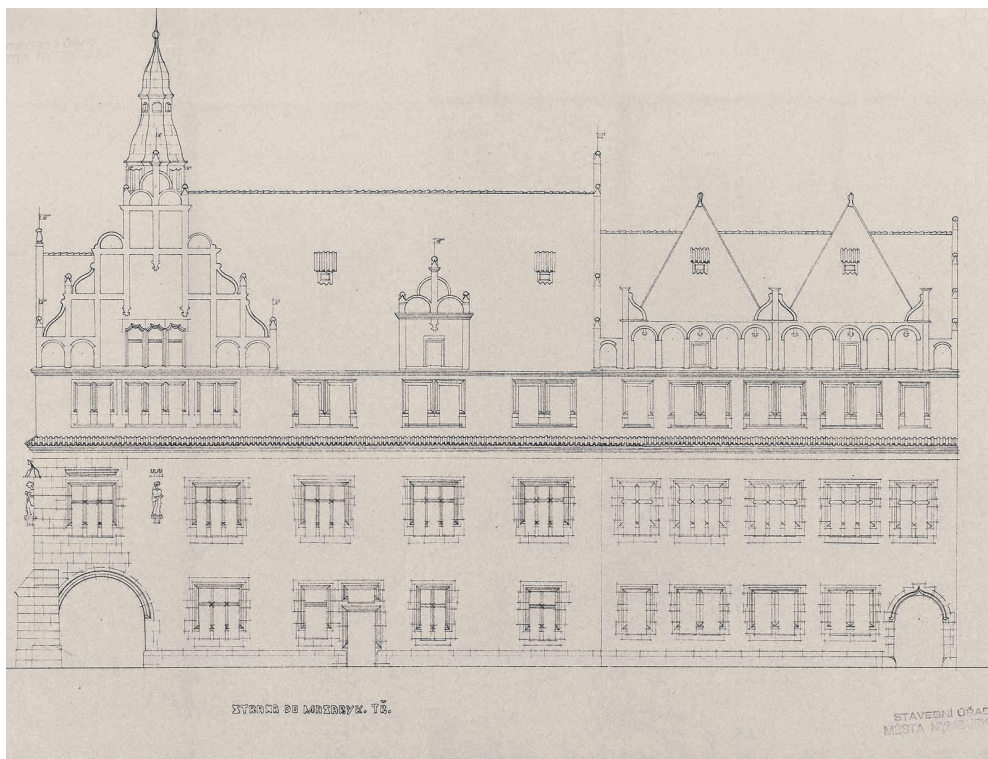
34 Zimmerler (pozn. 4), s. 124.

35 Dopis Spolku museálního a Spolku pro okrašlování a ochrany domoviny v Nymburce ze září 1937, SOKA Nymburk, spisy. – Libal – Macháček (pozn. 4).

36 Jana Kolečková-Veselá, *Kostel sv. Jiljí v Nymburce* (diplomová práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2017, s. 44. – Plány na jeho opravu jsou též datovány do roku 1914.

4a

4b

Obr. 4a, b Kamil Hilbert, návrh hlavního a uličního průčelí radnice v Nymburce, 1914. Foto: SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburk, Rekonstrukce nymburské radnice – stavební plány, prozatímní uložení (r. 2016): Stavební spisy, kart. 5.

zornost. Radnici rozdělil na dvě části. Spodní, historický korpus stavby se zachovanými původními články ponechal bez doplnění. Hlavní průčelí zakreslil s holým kvádrovým zdivem, odkrytým loubím s profilovanými oblouky, portálem a s okny rámovanými ostěnicemi z 16. století. Nad okna zasadil samostatné nadokenní římsy. Více tvůrčí svobody si dovilil v návrhu štítů. Nad korunní římsu připojil další patro a obloučkové štíty v duchu „české renesance“³⁷ s prvky secese. Štít na střední ose doplnil o ciferník hodin. Do vrchlice střechy zakreslil vížku. Lze se domnívat, že se inspirace pro některá řešení do určité míry řídila dříve zpracovaným průčelím radnice na Novém Městě v Praze, jejíž obnovy se na začátku 20. století Hilbert účastnil. Obě fasády vykazují nápadné podobnosti.³⁸ Snaha o různorodost se v případě nymburské radnice projevila v drobných detailech, kterými stavitel návrh doplnil. Patří mezi ně korouhve, prvky tvarosloví pozdní gotiky, jako například záclonové oblouky ve štítech uličního průčelí, které architekt patrně plánoval pokrýt omítkou, aj.

K realizaci Hilbertova návrhu se však nepřistoupilo z důvodu nedostatku finančních prostředků. Pro radniční účely obec údajně zakoupila a upravila jiný soukromý dům.³⁹ Zástupci Nymburka se poté usnesli, že starou radnici prodají obecní spořitelně, která v ní bude moct zřídit své úřadovny. Na protest E. Zimmera zemský úřad toto rozhodnutí odvolal. O využití radnice nebylo nadále jasno; po nějakou dobu chátrala.⁴⁰ Zvažovalo se, že v jejím prvním patře bude zřízeno muzeum. Z roku 1915 pochází výkres „návrhu městského muzea ve staré radnici“. Jedná se o půdorys přízemí a patra (1 : 100), kam měly být muzejní sbírky umístěny. Přízemí výkres vyhrazuje pokojům a krámům. Do muzea by se přistupovalo po přistavěném schodišti. Muzeum do bývalé radnice však nakonec rovněž přeneseno nebylo. V pozdějších zdrojích se nachází zmínka, že radnice byla namísto toho v roce 1919 upravena na bytové prostory pro nemajetné. V rozporu s tím je ale údaj, že jeden z bytů v radnici téhož roku vlastnil MUDr. Josef Černý.⁴¹ Ten získal i další prostory, které měly původně sloužit veřejné čtenárně. Při příležitosti oslav sedmdesátých narozenin Tomáše Garrigua Masaryka (1920) se nymburští zastupitelé usnesli, že objekt věnují „sociálně humanitním účelům“.⁴² Avšak i z toho sešlo. Téhož roku (1920) naopak Josef Hladík, majitel místní drogerie v sousedství budovy, upozorňoval na ne-

blahý stav objektu. Městské radě si stěžoval, že z bývalé radnice opadáva omítky a že stavba může ublížit kolemjdoucím. Poznamenal též, že i „zdívo cihelné za deštivého počasí vypadává“, a prosil o opravu.⁴³ Městský stavitel (K. Doškář) dal po vyšetření na místě panu Hladíkovi za pravdu. Náklady na opravu budovy odhadl na dva tisíce korun. Takový obnos však nebyl k roku 1920 v obecním rozpočtu k dispozici. Částka deseti tisíc, vyhrazených na úpravu budovy, byla již překročena.⁴⁴ Následně však proběhlo nabídkové řízení na otlučení a vyspravení poškozené omítky a oprava byla na jeho základě provedena.⁴⁵

Od 1. 9. 1926 začala v jedné místnosti staré radnice fungovat mateřská škola. Dále se

■ Poznámky

³⁷ Zimmer (pozn. 4), s. 124.

³⁸ Tuto skutečnost je nutno mít na zřeteli při výkladu souvislostí vzniku památky; nelze jej zakládat na interpretaci podoby památky z 20. století.

³⁹ Zimmer (pozn. 4), s. 124.

⁴⁰ Josef Šebek, *Adaptace bývalé radnice v Nymburce, Zprávy památkové péče* I, 1937, s. 4–6, cit. s. 4.

⁴¹ Dopis rady města Nymburka Josefu Černému 18. prosince 1919, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

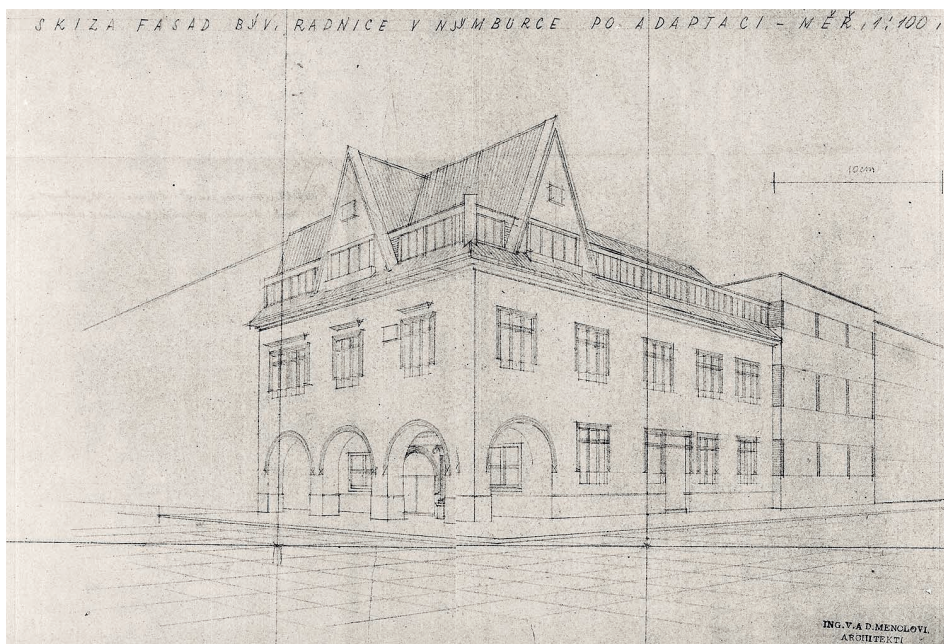
⁴² Zimmer (pozn. 4), s. 124.

⁴³ Dopis městské radě z 27. 4. 1920, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

zde nacházel nouzový byt.⁴⁶ Třetí místnost budovy zůstala prázdná. Bytové prostory se údajně nalézaly v neutěšeném hygienickém stavu.⁴⁷ V radnici byla zřejmě též zřízena veřejná městská knihovna.⁴⁸ Nedatovaný výkres půdorysu jednotlivých etáží, který vznikl pro potřeby zavedení vodovodu do budovy, ji klade do prvního poschodí.⁴⁹ Roku 1922 byl do budovy zaveden plynovod. Pro zajímavost zmíníme, že v roce 1928 bytové prostory na nároží radnice užíval zlatník Josef Přeperský. Ten město žádal o svolení zřídit „skříňku výkladní“ v okně svého bytu a dále o možnost umístit nad okno směrem na náměstí jeden větší vývěsní štít a jeden menší na roh mezi Masarykovou třídou a náměstím. Žádosti městský úřad v červenci vyhověl s tím, že dvě firmy (vývěsní štíty) „by snad stačily“.⁵⁰ Nájemník se měl dohodnout se stavební kanceláří a po skončení nájmu vše uvést do původního stavu.

Rozhodující kroky k záchraně památky byly učiněny ve 30. letech 20. století. Iniciativy starou radnici zachránit se ujal významný nymburský rodák, architekt, projektant, organizátor spolkového života v Nymburce a státní konzervátor Ing. Dr. E. Zimmerler (1863–1950).⁵¹ Jelikož plány na opravu radnice dříve ztroskotaly kvůli nedostatku prostředků, převzal starost o vypracování méně nákladného návrhu. Díky přízni Zdeňka Wirtha, oborového přednosty na ministerstvu školství a národní osvěty, nakreslil v roce 1930 návrh na úpravu „na Wirthův rozkaz“ Václav Mencil s manželkou⁵² z Památkového úřadu v Bratislavě.⁵³ Jeho součásti jsou uloženy v SOKa Nymburk a v archivu Odboru výstavby Městského úřadu Nymburk. Zdá se, že se manželé Menclovi před vypracováním návrhu seznámili s výkresem Kamila Hilberta. Jejich návrh se přidržuje též základní koncepce s jednoduše pojatým loubím a patrem bez dodatků, s odhalenými ostěnými okny a nadokenními římsami.⁵⁴ Změny se oproti dřívějšímu projektu týkaly především pojetí štítů. Na rozdíl od Hilberta je manželé Václav a Dobroslava Menclovi řešili jako současný architektonický útvar jednoduchých forem bez odkazů na historizující stavitelství a bez nástavby. Tvořila je čela pronikajících sedlových střech. Řešení uliční fasády historického objektu směrem do tehdejší Masarykovy třídy zůstalo ve srovnání s Hilbertovým výkresem v podstatě beze změny, včetně pravoúhlého portálu.

V téže době vláda jednala o zřízení okresního úřadu v Nymburce. Tento správní orgán měl být oddělen od poděbradského hejtmánství. Jako jeho sídlo se nabízely prostory staré radnice. V Masarykově třídě byl souběžně zakoupen sousední dům, na jehož místě měla vzniknout nová dvoupatrová budova pro „úřa-

5

dovny politické správy“.⁵⁵ O osud památky se tou dobou již nezasazovali jen nymburští činitelé a rodáci. Zájem vzbudila také u pražského Klubu Za starou Prahu, jednoho z nejvýznamnějších sdružení dobrovolné ochrany památek za první republiky.⁵⁶ Svou úlohu v této věci nepochybně sehrál též E. Zimmerler. Byl blízkým spolupracovníkem Klubu, který jej při příležitosti výročí čtvrtstoletí své existence navrhl jmenovat jedním ze zakládajících členů za „odvahu [snahy Klubu] šířiti a uplatňovati“.⁵⁷ Dle zprávy o činnosti sdružení za rok 1935 Klub u rady Nymburka vznesl protest proti výstavbě nového okresního domu, který měl vzniknout na místě staré radnice (!).⁵⁸ Klub se zároveň přimlouval za opravu městských hradeb. Jelikož obec nebyla schopna poskytnout dosta-

■ Poznámky

⁴⁴ Přípis k dopisu městské radě z 27. 4. 1920, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

⁴⁵ Zápis schůze rady města Nymburka, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

⁴⁶ Ten na přelomu let 1926 a 1927 obýval pan Emil Pick. Viz „Přihláška k odběru plynu“, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk. – Zavedení plynovodu do jeho bytu bylo p. Pickovi povoleno roku 1923 za poplatek na stavební práce 30 Kč.

⁴⁷ Dopis starosty Nymburka bernímu úřadu v Poděbradech z 2. 2. 1927, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk. – Šebek (pozn. 40), s. 4.

⁴⁸ Kulhánek (pozn. 4). – Dopis Spolku museálního a Spolku pro okrašlování a ochrany domoviny v Nymburce ze 20. 9. 1937, SOKa Nymburk, spisy. – Zimmerler (pozn. 4), s. 123.

Obr. 5. Václav a Dobroslava Menclovi, návrh úpravy radnice v Nymburce, 1930. Foto: SOKa Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburk, Rekonstrukce nymburské radnice – stavební plány, prozatímní uložení (r. 2016): Stavební spisy, kart. 5.

⁴⁹ Náčrtek vodovodu ku zařízení ve staré soudní budově, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

⁵⁰ Dopis p. Přeperského radě města z 21. 6. 1928. – Dopis starosty z 28. 7. 1928, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

⁵¹ Dopis Spolku museálního a Spolku pro okrašlování a ochrany domoviny Ministerstvu školství a nár. osvěty z 7. 7. 1937, podepsán E. Zimmerler jako předseda obou Spolků, SOKa Nymburk, spisy. – E. Zimmerler byl mj. státním okresním konzervátorem ochrany technických památek. Konzervátoři byli dobrovolní spolupracovníci státních orgánů památkové péče. Jednalo se o síť zpravodajů podílejících se mj. na soupisové činnosti. Záběr aktivit E. Zimmerlera lze označit za více než úctyhodný (viz Petr Štoncner, Zdeněk Wirth a systém státní památkové péče v období první republiky, in: Jiří Roháček – Kristina Uhlíková (edd.), *Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby: soubor příspěvků*, Praha 2010, s. 181–207, cit. s. 189).

⁵² Výkres v SOKa Nymburk, spisy, je signovaný V. a D. Menclovi. *Architekti*.

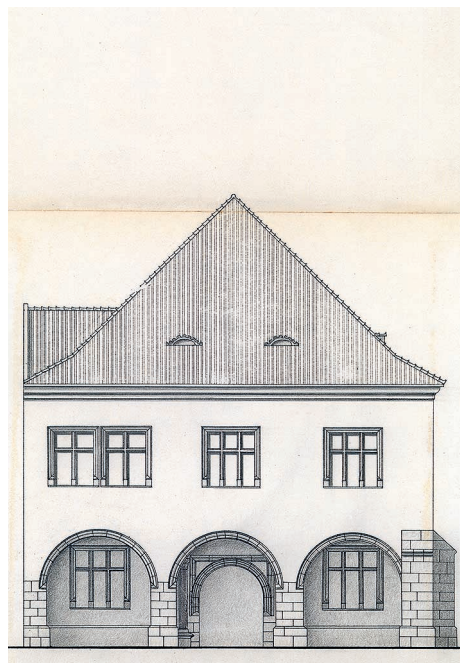
⁵³ Zimmerler (pozn. 4), s. 124.

⁵⁴ Výkresy jsou uloženy v SOKa Nymburk, spisy a v archivu Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

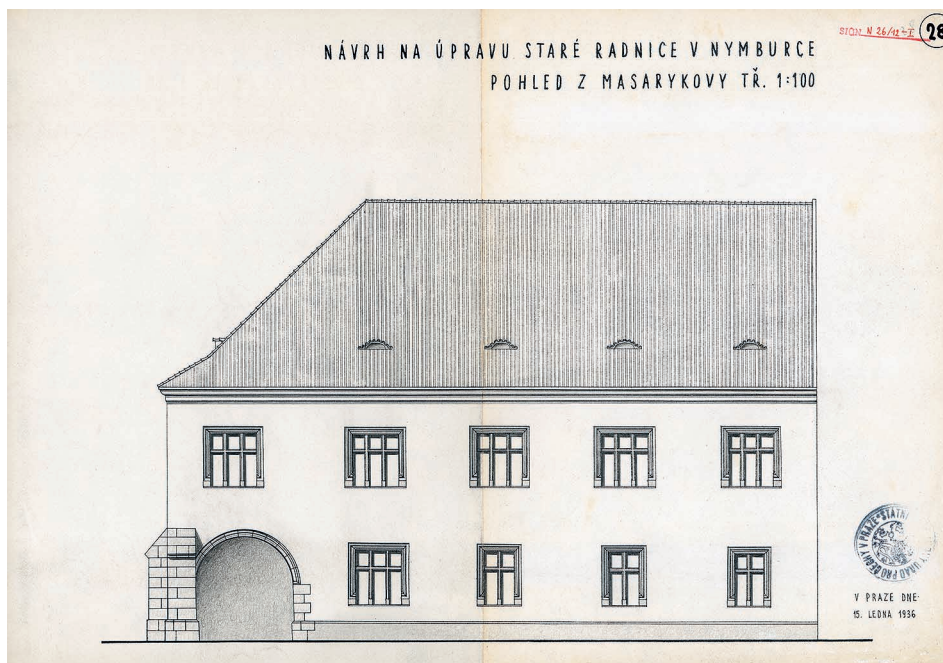
⁵⁵ Zimmerler (pozn. 4), s. 124. – Úprava (pozn. 18), s. 44.

⁵⁶ Štoncner (pozn. 51), s. 192.

⁵⁷ Z činnosti Klubu a jeho odborů, *Za Starou Prahu. Věstník pro ochranu památek* XI, Praha 1926, č. 1–6, s. 20–30, cit. s. 23.

6a

6b

Obr. 6a, b. Josef Šebek, projekt úpravy radnice v Nymburce, průřez do náměstí (a) a do Masarykovy třídy (b), 1936. Foto: Plánová sbírka NPÚ, Nymburk, radnice, návrh na úpravu, list 22, 28.

tečný peněžní obnos, zástupci Klubu zaslali dopis MUDr. Josefu Šrámkovi, primáři nymburské nemocnice, který byl znám kladným vztahem k umění. Klub se dotazoval, zda by se J. Šrámek s prosbou o finanční subvenci neobrátil na Spořitelnu, v jejíž správní radě coby předseda zasedal.

O tom, že budova bude adaptována pro potřeby nově zřízeného okresního úřadu, rozhodlo ministerstvo vnitra roku 1935. Dodáním ideových návrhů na úpravu staré radnice v Nymburce byl pověřen Státní památkový úřad v Praze. Tím se objekt s konečnou platností podařilo zachránit před prodejem či zbořením.⁵⁹ Dostupné materiály svědčí o tom, že zahájení příprav a schválení návrhu adaptace dělily dva roky. K projednání konečného plánu došlo roku 1937 při debatě o rozložení nákladů na obnovu radnice. Měla se o ně rovným dílem dělit z jedné třetiny nymburská obec, okres a politická správa (ministerstvo vnitra); blíže neurčenou částku poskytlo také „min. soc. péče“.⁶⁰ Adaptace probíhala za úřadování Jana Fialy, který se roku 1936 stal již počtvrté nymburským primátorem.⁶¹ Dle slov Bohumila Slámy, projektanta, který na úpravě radnice pracoval (viz níže), se vše událo za jeho „vzácného porozumění“.⁶²

Pokud jde o podíl na přípravě adaptace, vypracování její koncepce se v Památkovém úřadu ujal Josef Šebek. Příprav se účastnil i již zmíněný ministerský přednosta Z. Wirth,⁶³ patrně v roli konzultanta. Wirth též navržený projekt schvaloval. Návrhy posléze se svou kanceláří zpracovával B. Sláma. Byl též autorem variantních plánů. Ing. Dr. techn. Josef Šebek (1897–1976) byl tehdy již zkušený památkář. Ve Státním památkovém úřadu pracoval od roku 1926, ve 30. letech v něm působil jako vrchní komisař.⁶⁴ Byl spolupracovníkem Václava Wagnera a stal se později jeho nástupcem ve vedení úřadu. Věnoval se průzkumům památek, podílel se na řadě zásahů a zprávy o nich pravidelně zveřejňoval. V době příprav adaptace nymburské radnice názorově tíhl spíše k syntetické metodě.⁶⁵ Prozrazují to i jeho slova týkající se úpravy radnice v Nymburce samotné (viz níže). Pro zajímavost lze zmínit, že architekt B. Sláma při adaptaci radnice nepůsobil v Nymburce poprvé. Roku 1922 pro město vypracoval spolu s Bedřichem Feuersteinem projekt dnes již ikonického krematoria.⁶⁶ O pár let později (1925) za svůj návrh přihlášený do soutěže na sídlo nymburské Spořitelny obdržel jednu ze čtyř udělených cen.⁶⁷ Zdá se, že musel být nymburské veřejnosti znám a že na jeho kancelář při realizaci projektu adaptace radnice nepadla volba náhodně. Hypoteticky se nabízí jeho možný kontakt s J. Šrámkem, který zasedal v předsednictvu Spořitelny.

■ Poznámky

58 Jednatelská zpráva Klubu Za Starou Prahu za rok 1935, Dokončení, *Za Starou Prahu. Věstník pro ochranu památek* XX, č. 5–6, Praha 1936, s. 44–47, cit. s. 46.

59 Zimmeler (pozn. 4), s. 124.

60 Zbourat nebo zachovat starou radnici, (diskuse), O naší staré radnici, *Občanské listy* L, 1937/38, č. 24, (anonym), Polabské muzeum – Vlastivědné muzeum Nymburk.

61 František Najbrt, *Jak šla léta nymburským regionem aneb O čem psal dobový tisk 1919–1945*, Nymburk 2005, s. 43.

62 Sláma (pozn. 4), s. 53. – J. Fiala zemřel brzy po dokončení adaptace, v roce 1941.

63 Josef Šebek, Z. Wirth a praktická péče o památky, *Zprávy památkové péče* II, 1938, s. 123–124, cit. s. 124.

64 LS/PBG, heslo Šebek, Josef, in: Lubomír Slavíček (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, N/Ž, s. 1419–1420.

65 Šebek (pozn. 63), s. 124: „Doby, kdy tato [památková] péče mohla žít bez umění, již minuly; zachování památky je ve velké míře odvislé od udržení její ucelené umělecké hodnoty. Moderní péče o památky přestala být doktrínou výlučně vědeckou a stává se i tvůrčí uměleckou prací. (...) Bez přínosu citu a tvůrčí umělecké síly by byly výsledky péče o památky příliš ploché a vzdálené životu.“

66 Vendula Hnídková, Sakrální, funerální, sekulární – architektura v dialogu se smrtí, *ERA* XXI, 2014, č. 5, s. 22–25.

67 PV (JH) [Pavel Vlček (Jiří Hilmera)], heslo Sláma, Bohumil, in: Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 603.

Právě jméno B. Slámy se v literatuře v souvislosti s adaptací nymburské radnice objevuje nejčastěji. Mohl tak vzniknout dojem, že on úpravu radnice ovlivnil nejvíce. Na základě srovnání dochovaných výkresů, které byly rozděleny do více sbírek,⁶⁸ však nemůže být pochyb, že coby pracovník Památkového úřadu pověřený vypracováním ideového návrhu adaptace měl v přípravách akce a kontrole nad ní rozhodující slovo J. Šebek. Z dobových dokumentů lze též vyčíst, že o podobě plánu na úpravu radnice bylo v Památkovém úřadu jasno již v roce 1936,⁶⁹ tj. před vznikem datovaných plánů B. Slámy. V lednu 1936 J. Šebek vypracoval návrhy na úpravu památky – datum 15. ledna připojil k souboru výkresů, které takřka úplně odpovídají vzhledu radnice po adaptaci.⁷⁰ Rozdíl oproti výsledné podobě spočívá v nárožním opěrném pilíři, který J. Šebek na výkresech ponechal o něco hmotnější, takže vystupuje z profilu zdiva na nároží. Původně byla patrně zvažována eventualita pokrytí průčelí omítkou. B. Sláma variantu projektu adaptace vyhotovil v průběhu následujícího roku, tj. v roce 1937. Jeho verze byla velkorysejší než výše popsané výkresy J. Šebka. Podobně jako na návrhu manželů Menclových se na něm objevují varianty štítů s atikovým patrem, ochozem a vikýři. Další výkres B. Sláma dodal v červnu téhož roku (1937). Zde však variantu se štíty a atikou rovněž opustil, snad v závislosti na plánu J. Šebka. Radnici na něm kryje pouze prostá valbová střecha beze štítu a jiných doplňků ve shodě s Šebkovým plánem. Rovněž se zde objevuje nárožní pilíř, naopak se liší podoba oken v podloubí. O důvodu vzniku variantních výkresů v kanceláři B. Slámy se lze za stávajícího stavu poznání pouze dohadovat. Datace přípravných výkresů a jejich srovnání s prováděným projektem však ukazuje, že původcem schválených plánů na adaptaci byl J. Šebek. Slámová kancelář se ujala „pouze“ praktické stránky realizace zásahů, tj. technického rozpracování Šebkovy ideové koncepce pro potřeby provedení stavebních úprav jako takových. Je pravděpodobné, že do podoby radnice, kterou měla stavba při adaptaci získat, B. Sláma přímo příliš nepromluvil.

Jednou z příčin vzniku variantních návrhů mohlo být to, že schválený projekt nebyl v Nymburce zainteresovanými aktéry přijat s nadšením. E. Zimmerler jej při srovnání s dostupnými zprávami o podobě radnice v 16. století a předšlými variantami, jejichž vypracování podnítil, více méně odmítal. Ačkoli sám uznával, že stran „původního stavu“ objektu z 16. století je k dispozici pouze „popis staré radnice, který nalezen v městských knihách“, ⁷¹ návrh předložený Památkovým úřadem se jeho představám přičil. Proti projektu J. Šebka schválenému

v červnu 1937 pražskými úředními orgány se ohradil jménem nymburských spolků (Spolku musejního a Spolku okrašlovacího). Návrh v jeho očích počítal pouze s navrácením do stavu, do něhož objekt přivedla nešťastná oprava po požáru Nymburka v roce 1838. Neodpovídal tedy historicitě památky. Navrhovaná podoba byla slovy E. Zimmerlera pouze „*stínem minulé krásy*“ radnice. Začal proto rozvíjet intenzivní snahy „*po lepším řešení*“, které by bylo více „*po starém vzoru*“.⁷²

V průběhu let 1937 a 1938 jménem nymburských sdružení usilovně korespondoval s ministerstvem školství a národní osvěty a Státním památkovým úřadem. Intervenoval též u městského úřadu v Nymburce, kam pravidelně docházel. Byl také v kontaktu s B. Slámou. Probíral s ním praktickou stránku provedení projektu, jeho případné změny a náklady na ně. Lze spekulovat, zda právě E. Zimmerler nepožádal B. Slámu o zpracování variantních návrhů, není to však možné nijak doložit. Z dopisů E. Zimmerlera nicméně vysvítá, že se směr úpravy radnice nepokoušel pouze změnit. Býval by dal patrně přednost tomu, kdyby bylo provedení návrhu schváleného Památkovým úřadem možné zcela předejít.⁷³ Nesouhlasil například s tím, že padly vyhlídky na možnost výstavby věže, snažil se proto prosadit alespoň variantu dotvoření štítu radnice. V dopisech se vyslovuje pro to, aby byl projekt úprav radnice doplněn štítem dle návrhu V. Mencla. Ministerstvo eventualitu dořešení štítu připouštělo, kladlo si však podmínku, že by se k výstavbě přistoupilo pouze na základě výsledků sond. Jedině ty by dovolily učinit konečná rozhodnutí. Zdůraznilo též, že i v takovém případě by se jednalo o volně tvořený „*moderní útvar* (...)“⁷⁴ dle návrhu odborného umělce.⁷⁵ Štít měl být uzpůsobený městskému prostředí; nemělo se jednat o kopii „*v historickém slohu*“.⁷⁶ Zimmerler v reakci na to podotýkal, že poslední pro-

■ Poznámky

⁶⁸ V Plánové sbírce Národního památkového ústavu (dále jen NPÚ) a v archivu Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

⁶⁹ Šebek (pozn. 40), s. 4.

⁷⁰ J. Šebek se přímo podepsal pouze na studii budovy v řezu. Styl kresby, kvalita podkladu aj. ale nenechávají na pochybách, že všechny plány daného souboru vytvořil on.

⁷¹ Zimmerler (pozn. 4), s. 125.

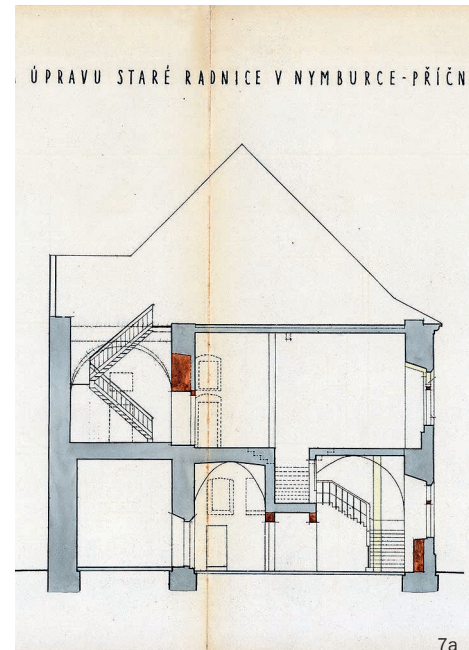
⁷² Ibidem.

⁷³ Dopis Spolků Ministerstvu ze dne 7. 7. 1937 a září 1937. – Koncept dopis MěÚ Nymburk, SOKA Nymburk, spisy.

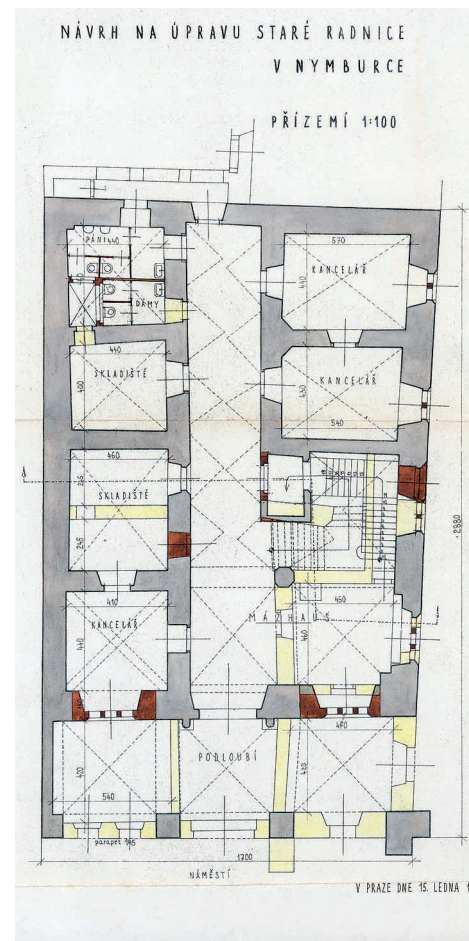
⁷⁴ Dopis Ministerstva z 9. září 1937, SOKA Nymburk, spisy.

⁷⁵ Zimmerler (pozn. 4), s. 125.

⁷⁶ Dopis Ministerstva z 9. září 1937, SOKA Nymburk, spisy.

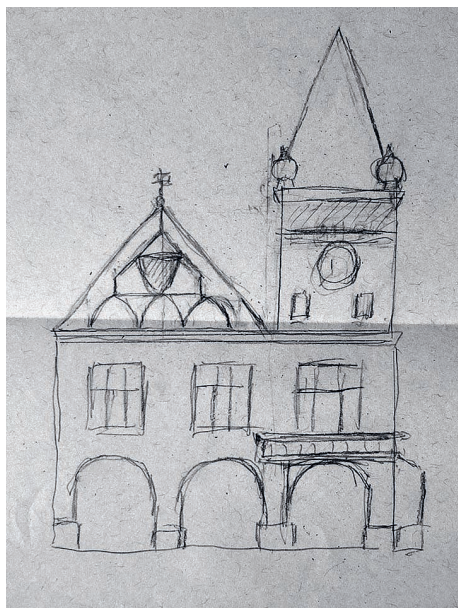

7a

7b

Obr. 7a, b. Josef Šebek, projekt úpravy radnice v Nymburce, řez (a) a půdorys (b), 1936. Foto: Plánová sbírka NPÚ, Nymburk, radnice, návrh na úpravu, list 1 a 14.

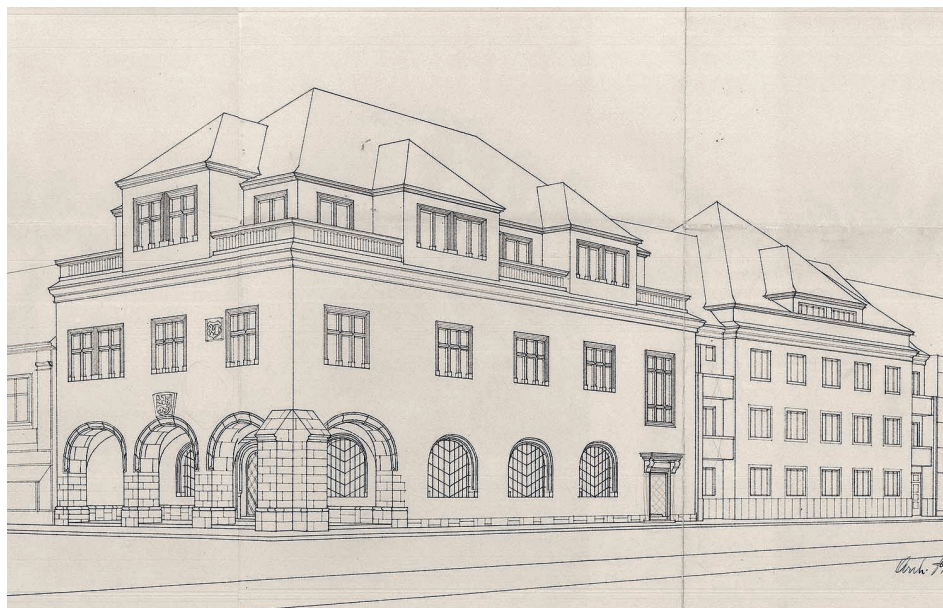
8

Obr. 8. Anonym, (E. Zimmerler?), náčrt možné podoby radnice v Nymburce – alternativa návrhu na úpravu, 30. léta 20. století, SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburk, Rekonstrukce nymburské radnice – stavební plány, prozatímní uložení: Stavební spisy, karton č. 5. Foto: Michaela Ramešová, 2016.

Obr. 9. Bohumil Sláma, variantní projekt úpravy radnice v Nymburce, 1937. SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburk, Rekonstrukce nymburské radnice – stavební plány, prozatímní uložení: Stavební spisy, kart. 5.

jekt nebere v potaz vzhled radnice zachovaný do roku 1838, do kdy byla dle jeho znalostí stavba opatřena nejen věží a štíty, ale i malbami. V jeho očích by se jím pouze ustálil stav objektu po katastrofálním požáru. Vyjádření ministerstva ve prospěch zděného štítu vítal. Na základě konzultace se Z. Wirthem doporučoval přenechat vypracování skici Josefu Gočárovi⁷⁷ – jeho návrh však dosud nebyl objeven, pokud vůbec kdy vznikl. Sám Zimmerler se před zadáním adaptace ještě pokoušel dodat svým požadavkům váhy podporou z jiných míst. O spolupráci ve věci štítu a „výpravnější uspořádání průčelí staré radnice“ prosil Městský osvětový sbor v Nymburce.⁷⁸ Jeho úsilí se však, patrně též v důsledku okolností, za nichž adaptace probíhala, minulo účinkem.

Přípravy adaptace radnice v Nymburce nezapadatelně ovlivnily též politicko-hospodářské okolnosti, stejně jako v případě četných jiných památek. Ve 30. letech 20. století vláda přistoupila k poměrně pronikavým úsporným opatřením, jimiž se ministerstvo financí v době hospodářské krize pokoušelo sanovat nevyrovnaný rozpočet. Projevilo se to i na krácení pro-

9

středků dostupných na opravy památkových objektů.⁷⁹ V době vzniku koncepce adaptace nymburské radnice se o slovo hlásila také omezení vzniklá v souvislosti s předválečnou situací. Na zhoršené hospodářské okolnosti se odvolával i sám konceptor adaptace, J. Šebek, který svá řešení před zahájením prací zdůvodňoval mimo jiné na stránkách tohoto periodika.⁸⁰ Dle jeho vysvětlení návrhy na původní Hilbertovy záměry opatřit budovu historizujícími štíty navázat nemohly. Důvodem bylo, že se „od doby vypracování tohoto projektu podstatně změnily názory na cíle a metody ochrany památek“. Zmiňoval též, jak bylo výše naznačeno, že „i hospodářské a technické předpoklady pro vlastní adaptaci objektu jsou zcela jiné“.⁸¹ Ačkoli ponechával do budoucna prostor změnám projektu, jím předložené plány po jeho soudu prokazovaly, že „lze tuto budovu vhodnou úpravou a bez násilí připojit k organismu dnešního města a přizpůsobit potřebám života“.⁸² I v jeho očích se projekt snažil radnici navrátit „původní podstatu pietními korekcemi“, které měly proběhnout bez puristických zásahů a stylových dostaveb. Cílem bylo zachovat historicky cenné zásahy pozdějších „stylových období“. Demoliční práce se tudíž měly omezit na „bezvýznamné“ přídavky. Těžiště úprav mělo dle J. Šebka spočívat pouze v konzervačních zásazích. Zachovalé původní články měly být „vlastně jen objeveny, obnaženy a spojeny jednotnou architektonickou myšlenkou“. J. Šebek vstup do původního organismu budovy celkově ohodnotil jako „poměrně malý“. Odstranění mladších přídavků mělo vést k tomu, aby mohla vyniknout hodnota památky, „její původní styl (...) i její architektonická koncepce“.⁸³ Je však zřejmé, že pod pojmem

„původní“ si J. Šebek a E. Zimmerler představovali něco poněkud jiného.

Lze říci, že obě strany sledovaly podobné, ne-li shodné cíle. Úpravy se měly soustředit na původnost a autentičnost památky. Nové vzezření budovy mělo vyhovovat úloze a funkci radnice v organismu města. V tom, jakými prostředky mělo být těchto cílů dosaženo, se však názory neshodly. Různíci se pohledy na přístup k úpravě radnice přirozeně odrážejí proměnu přístupu k ochraně památek a jejich prezentaci. Lze je bezesporu připsat právě generační příslušnosti. V roce, kdy byla stavba dle návrhu Památkového úřadu i přes Zimmerlerovu nespokojenost zadána (1938), oslavil cítovaný nymburský rodák již sedmdesáté páté narozeniny. J. Šebek byl o celých třicet čtyři let mladší. Z tohoto pohledu nepřekvapí, že byl E. Zimmerlerovi bližší „dekorativizující“ návrh K. Hilberta (1869–1933), jeho vrstevníka, než oproštěný projekt J. Šebka, který považoval za vhodnější přiblížit budovu současným estetickým preferencím za zachování známek stáří, než se pokoušet o restituci hypotetické původní podoby. Svou úlohu jistě sehrál také Zimmerlerův vztah k rodišti a kontakt s prací místních histo-

■ Poznámky

⁷⁷ Dopis spolků Ministerstvu z 20. září 1937, SOkA Nymburk, spisy.

⁷⁸ Dopis E. Zimmerlera z 12. 12. 1937 a koncept dopisu označ. č. 144/37, SOkA Nymburk, spisy.

⁷⁹ Štoncner (pozn. 51), s. 197–198.

⁸⁰ Šebek (pozn. 40).

⁸¹ Ibidem, s. 4.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem, s. 6.

Obr. 10. Nymburk, radnice, stav budovy za adaptace během 30. let 20. století. Smírka Polabského muzea – Vlastivědné muzeum Nymburk, PDVM 62/2018.

Obr. 11. Nymburk, radnice, stav budovy po adaptaci. Foto: František Stöber, 1944. Fotografická sbírka GnŘ NPÚ, N031534.

riků. Problémy však vznikly nejen ohledně podoby plánované úpravy. Za smysluplnost adaptace bylo nutno bojovat i na jiné frontě.

Vůči okolnostem radikální proměny radnice nebyla lhostejná ani širší nymburská veřejnost. Debata ohledně smyslu oprav v době zahájení prací, v roce 1938, proběhla též v místním tisku. Střetly se dosti vyhraněné názory na to, zda je příhodnější starou radnici zachovat, či zbourat. Argumenty pro variantu stržení budovy se odvolávaly zejména na finanční úsporu. Ze zorného úhlu podepsaných „poplatníků“ by byla výstavba nového objektu lacinější než nákladná oprava budovy staré, postavené „z opuky a bláta, [kde budou] zakopány spousty našich peněz“. Radnice se údajně nacházela v tak žalostném stavu, že ohrožovala bezpečnost procházejících.⁸⁴ Z úst zastánců zachování radnice naopak zazníval sílící vlastenecký podtón. V jejich očích se jednalo o památku s uměleckou a kulturní hodnotou „posvěcenou dějinnými událostmi“, již je oproti hodnotě peněz vynaložených na adaptaci třeba také zohlednit. Terčem kritiky se brzy stalo i to, jak masivně bylo do hmoty stavby v průběhu adaptace nutno zasahovat, když došlo na bourání zazdívek a doplňování odstraněných částí. Průčelí do náměstí kromě tesaných kamenných ostění bylo sneseno takřka zcela. Tento přístup byl v nymburském periodiku obhajován tím, že bouraných částí „dnes už zbytečno šetřit, když téměř vše, čím byly zdobeny, dávno a dávno zmizelo“. ⁸⁵ Míru zásahů si zjevně vyžádal právě neutěšený stav objektu, v jehož zdivu se po odhalení omítek z 19. století objevily „hluboké kolmé trhliny“; „zdi [byly] vyborceny do ulice a budova sama dělala dojem, že se každým okamžikem zhroutí“.⁸⁶

Adaptace započala v roce 1938. Provedena byla v průběhu roku 1939, v roce příchodu německých vojáků do Nymburka.⁸⁷ Podařilo se ji zdárně dokončit i „přes všechny události, které se v tomto období sběhly“. ⁸⁸ Válečná situace přirozeně přinesla řadu nesnází, s nimiž se adaptace musela potýkat. Jak vysvítá z písemností E. Zimmlera, který obnovu radnice pečlivě sledoval a nadále do ní zasahoval, patřily mezi ně v první řadě „obtíže v dodávání stavebních hmot“. ⁸⁹ E. Zimmler brzy po zahájení úprav s nelibostí sledoval liknavý postup prací s tím spojený. Problémy nastaly zejména s přísunem nových tesaných článků. Již v roce 1938 si z titulu svých zkušeností v oboru stavi-

10

11

telství stěžoval, že se práce zdržují, stavba radnice stojí dlouhou dobu beze střechy, že zatéká do kleneb a průčelí je již téměř čtvrt roku vybouráno. Kamenické díly, které nahradily původní poškozené prvky z 16. století, dodávala pražská firma Ing. Jiří Víšek, akc. spol. z Prahy XII, jejíž práci B. Sláma velmi oceňoval.⁹⁰ Práce se

■ Poznámky

⁸⁴ Zbourat nebo zachovat starou radnici, (diskuse), Staro-nový dům, *Občanské listy* L, 1937/38, č. 24, (podepsáno Poplatníci), Polabské muzeum – Vlastivědné muzeum Nymburk.

⁸⁵ Naše veřejnost zajímá se o stavbu nové budovy okresního úřadu, Trochu historie o starém „rathouzu“, *Občanské listy* L, 1937/38, č. 22, (anonym), Polabské muzeum – Vlastivědné muzeum Nymburk.

⁸⁶ Zbourat nebo zachovat starou radnici, (diskuse), Staro-nový dům, *Občanské listy* L, 1937/38, č. 24, (podepsáno Poplatníci), Polabské muzeum – Vlastivědné muzeum Nymburk.

⁸⁷ Najbrt (pozn. 61), s. 50.

⁸⁸ Zimmler (pozn. 4), s. 125.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Sláma (pozn. 4), s. 54.

12

13

Obr. 12. Nymburk, radnice, vstupní portál, stav před 1840. Reprofoto: Petr Vitvar, Nymburk – radnice čp. 163. Restaurátorský průzkum (uloženo v archivu NPÚ, ú. o. p. středních Čech v Praze), 2003.

Obr. 13. Nymburk, radnice, vstupní portál, stav v roce 1944. Foto: František Stöber, 1944. Fotografická sbírka GnŘ NPÚ, N013538.

opožďovaly proto, že kameníci byli odvedeni. Plány na zhotovení nových ostění firma nadto dostala až koncem září 1938. Nedorazily též cihly z cihelny u Nového Města nad Jizerou. Zimmer se obával, že pokud materiál nedojde včas, nebude možné zabetonovat stropy a pokrýt střechu, a stavba tak bude muset přestat zimu zcela odhalená.⁹¹ Architekt podotýkal, že vinu na celé situaci nese také nedostatečná organizace stavební správy. (Na tomto místě lze pro zajímavost zmínit, že válečná situace si patrně vyžádala také projekt betonového úkrytu s únikovými východy.)⁹²

Dle dochovaných materiálů lze upřesnit, že vedle pražské firmy Víšek zajišťovali dílčí úkoly adaptace z převážné části pracovníci (a řemeslníci) přímo z Nymburka či blízkého okolí. Vedení prací měl na starosti Ladislav Kohout.⁹³

Na stavbě s ním spolupracoval nymburský stavitel Ing. Josef Pfeifer. K ruce jim byl mistr zednický v Nymburce Václav Bureš. Na adaptaci radnice se dále podíleli mistr zednický a tesařský Antonín Mansfeld, architekt a stavitel Alois Hlavička se stavební kanceláří v Kostomlatech u Nymburka, technická a stavební kancelář arch. Aloise Červinky v Nymburce, technická a stavební kancelář Václava Kubíčka, též z Nymburka. Pod několika výkresy je podepsán Ing. Kohout, technický rada.⁹⁴ Památkový úřad vydával k podnikaným krokům dobrozdání. Vymíňoval si, že bez něj nesmějí být prováděny ani kamenické práce menšího rozsahu, jak se upřesňuje v dopise městskému úřadu v Nymburce.⁹⁵ O jednáních úřad pravidelně informoval E. Zimmera.⁹⁶ Komunikace probíhala povětšinou korespondenčně. Po dobu trvání projektu však na práce zástupce památkového úřadu dohlížel i osobně.⁹⁷ Přítomen měl být alespoň jedenkrát týdně.⁹⁸ Po dokončení adaptace byl na počátku 40. let 20. století podél Boleslavské ulice ještě vystavěn nový administrativní objekt dle projektu B. Slámy.⁹⁹

■ Poznámky

91 Dle E. Zimmera bylo možno situaci zvládnout lépe. Sám, jak udává, vedl po 4 roky za válečné situace stavby na Labi. Koncept dopisu Odboru pozemních staveb Ministerstva z 12. 11. 1938, SOKA Nymburk, spisy.

92 Výkres nadepsaný „Úkryt v čp. 163“ (není signován, ale zdá se, že jej vypracovala Slámová kancelář), archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

93 Líbal – Macháčková (pozn. 4).

94 Jedná se o výkresy označené jako „Návrh na definitivní umístění okresního úřadu v Nymburce“, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

95 Dopis Státního památkového úřadu městskému úřadu v Nymburce z 27. 12. 1938, SOKA Nymburk, spisy.

96 Je zřejmé, že E. Zimmerer komunikoval jak s týmem, který adaptaci prováděl, tak s pražskými památkáři. V průběhu prací se snažil prováděný projekt korigovat.

97 Sláma (pozn. 4), s. 54.

98 Dopis Státního památkového úřadu E. Zimmererovi z 8. 9. 1938, SOKA Nymburk, spisy. V dopise též úřad zamítá řešit okno velké zasedací síně dle varianty B. Slámy. Z dopisu vysvítá, že k němu byly přiloženy výkresy ostění oken do náměstí.

99 Těsně po válce, v roce 1949, bylo v tomto objektu zrušeno schodiště druhého patra a prostor využit pro kanceláře.

14

15a

15b

Obr. 14. Nymburk, radnice, vstupní portál, stav v 60. letech 20. století. Foto: Miloš Suchoň, 1962. Fotografická sbírka NPÚ, ú.o.p středních Čech v Praze, 17101.

Obr. 15a, b. Nymburk, radnice, vstupní portál v loubí, srovnání stavu v roce 1940 a v roce 2018. Reprofoto: Emil Zimmer, *Stavební úprava staré radnice v Nymburce, Stavitelské listy XXXVI*, 1940. Foto: Michaela Ramešová, 2016.

Úpravy radnice v druhé polovině 20. století

Zpracováním projektu nové budovy se však Slámová účast na úpravách nymburské radnice neuzavřela. K návrhu dalšího z nich zasedl i po válce. Na počátku 50. let se zvažovalo zvýšení radnice. Architekt se svou kancelář již v rámci společného stavebního podniku Stavoprojekt tehdy pracoval na konceptu přístavby třetího patra pro starou nymburskou radnici a čtvrtého patra pro nový objekt. Dostupné materiály nedovolují upřesnit, proč přístavba nebyla uskutečněna.¹⁰⁰

Proměnami objekt staré radnice prošel i v následujícím půlstoletí. Další dostupné údaje o provedených pracích nicméně pocházejí až ze 70. let 20. století, kdy pokračovaly zásahy různého rozsahu a povahy. Do současného vzhledu radnice se většinou výrazněji nepromítly, a uvádíme je proto pouze pro úplnost v poznámkovém aparátu.¹⁰¹ K významnějším změnám patřilo přístavení šesti řadových garáží ve dvoře budovy.¹⁰² Zmíníme též pro potřeby dalšího výkladu, že v srpnu 1973 město žádalo o povolení sondy do chodníku před budovou patrně v rámci připravované, avšak neprovedené nástavby.

V druhé polovině 70. let na objektu též proběhlo několik památkových zákroků. V květnu 1977 se pražské úřady státní památkové péče důrazně ohradily proti zamýšlené „aplikaci UNIFASU“ na historické průčelí radnice směrem do Boleslavské ulice. Zásah měl proběhnout spolu s úpravou fasády přilehlého objektu. Při této příležitosti se vyskytl návrh užít též materiál i na cihlové zdivo budovy radnice s původními kamenickými články. Jednalo se o druh probarvené omítkoviny na bázi polymeru nanášené zpravidla stříkáním. V 70. letech se jej hojně užívalo v panelové výstavbě. Na nymburský okresní národní výbor zaslané doporučení však aplikaci tohoto materiálu kategoricky zamítlo. Tehdejší Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v dopise naopak nabádal, aby byly prvky z 16. století očistěny, spáry opraveny a průčelí konzervováno pomocí opakovaného nátěru čistou vápennou vodou.¹⁰³

V 70. letech 20. století došlo také na úpravu radničního portálu. Konkrétní okolnosti a výsledky této akce, která již byla zmíněna jinde,¹⁰⁴ však pro nedostatek dostupných materiálů není stále možné blíže ozřejmit.¹⁰⁵ Víme, že po roce 1970 vstupní portál prošel restaurátorskými zákroky, které měly zajistit jeho stav. Restaurátoři též zlatili nápis ve vlysu. Obojí proběhlo v rámci rozsáhlejších úprav budovy, kterou měl na starosti místní dodavatel. Práce se však neobešly bez obtíží organizačního rázu.¹⁰⁶ Z porovnání fotografií, které radniční portál zachytily v letech 1962 a 1990, vysvítá, že nápis nad vstupem byl v 60. letech minulého století ještě proveden v tmavším barevném odstínu, podobně jako před adaptací ve 30. letech (viz níže). Změnu, díky níž písme-

na do dnešních dnů zdůrazňuje zlatý povrch, lze přisoudit zásahu v 70. letech 20. století. Zdali tyto práce na portálu proběhly jako součást výše uvedených zákroků, dostupné zdroje zjistit neumožnily, ačkoli je to pravděpodobné.

Do vnější podoby radnice v 80. letech¹⁰⁷ výrazněji promluvila výměna střešní krytiny. Ta „na

■ Poznámky

100 Jedním z dílčích zásahů se krátce na to stala roku 1953 instalace ATÚ (automatické telefonní ústředny). Zřízení stanice mělo proběhnout v utajení. Dokumenty s tím spojené byly označeny jako tajné, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

101 V roce 1970 byla schválena stavba přiček v několika místnostech a „další drobné úpravy“ interiéru. Dopis Odboru vnitřních věcí ONV Odboru výstavby MěNV z 15. 4. 1970, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

102 Projekt, který prováděl OSP Poděbrady, trval od roku 1972 po 2 roky, včetně odstranění závad a dohotovení nedodělků zjištěných při kolaudačním řízení. Na počátku 90. let se garáže proměnily ve sklady. K jejich kolaudaci došlo v prosinci 1996.

103 Spisová sbírka NPÚ, ÚOP středních Čech. Dopis RNDr. Václava Zieglera na Odbor kultury ONV Nymburk z 25. 5. 1977. Za vyhledání dokumentu vděčím paní Radce Poslušné.

104 Ramešová 2017 (pozn. 3), s. 68.

105 Záznamy o ní (pokud existují) nejsou uloženy ani v archivu NPÚ Střední Čechy, SOKA Nymburk, Plánové sbírce NPÚ, ani v archivu Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

106 Za sdělení děkuji restaurátorovi panu P. Vitvarovi.

107 Pro úplnost zmíníme, že do roku 1982 byla nymburská radnice vytápěna parním topením, které v budově fungovalo již 42 let. V některých místnostech přisun tepla zajišťovalo teplovodní zařízení. Obojí na počátku 80. let již

16

17

Obr. 16. Moravská Třebová, výzdoba klenby mázhausu měšťanského domu čp. 62, kolem roku 1550. Foto: Michaela Ramešová, 2016.

Obr. 17. Moravská Třebová, výzdoba klenby mázhausu měšťanského domu čp. 109, kolem roku 1546. Foto: Michaela Ramešová, 2016.

nové části hlavní budovy“ byla nahrazena alukrytem, hliníkovým plechem, v roce 1985.¹⁰⁸ V roce 2003 vedoucí Odboru výstavby Městského úřadu Nymburk povolila výměnu stávajícího pokrytí střechy historického objektu. Prejzy vystřídaly klášterní vlnovky Antico. Úprava spočívala také v sejmutí zkorodovaného oplechování, položení plechů z mědi a v provedení nového latování. Za podmínky, že nedojde ke změně vzhledu budovy,¹⁰⁹ dal Památkový ústav středních Čech k této akci svolení již roku 1996.

Podnět k rekonstrukci celého objektu naposled vznikl v souvislosti se změnou jeho uživatele. Do konce roku 2002 v nymburské radnici sídlil okresní úřad. Když tento správní útvar přestal existovat a jeho pravomoci přešly na úřad městský, padlo rozhodnutí, že se nymburských zastupitelů vrátí zpět do historické budovy radnice. Zadané práce, které měly za cíl usnadnit provoz radnice a objekt revitalizovat,¹¹⁰ proběhly mezi lety 2003–2004.¹¹¹ Spočívaly ve stavbě výtahu, oddělení veřejnosti volně přístupných částí a kancelářů úřadů, vyčištění suterénu aj. Podloubí se dotkla úprava předloženého schodiště před portálem, kde vznikla rampa pro bezbariérový přístup. Postamenty sloupů portálu přístavba zakryla tak, že z nich nad podestu vystupuje pouze drobný úsek. Portál tímto zásahem ztratil něco ze své monumentality. Dílo v době rekonstrukce prošlo též restaurováním, a to nejprve v roce 2003 a poté v roce 2004. Též

roku proběhl také průzkum a restaurování kamenných reliéfů na fasádě radnice. Podnětná zjištění, jež z tohoto restaurování vzešla a která lze doplnit i dalšími nálezy, nabádají k znovuotevření otázky původního vzezření nymburské radnice. Ve spojení s výše zmíněnými zásahy do její podoby tak lze načrtnout alespoň rámcové kontury toho, jak zásadní proměnu radnice od doby svého vzniku v průběhu staletí skutečně prodělala.

Úvahy o původním vzhledu radnice

Pokud jde o celkové vzezření radnice v 16. století, prameny či starší ikonografie poskytují vodítka skoupá či konfliktní (viz níže). Je též třeba předeslat, že i postřehy nabídnuté níže si nekladou ambice předložit jednoznačná fakta, což z podstaty věci není možné. Cílem bylo spíše shromáždit dostupné informace poukazující na původní vzhled radnice, pokusit se je na základě literatury rozvíjet, a poskytnout tak prostor dalším úvahám. Z tohoto důvodu se nejprve věnujeme dílčím dokladům o někdejší podobě památky, které souvisejí s její výzdobou a byly zjištěny při restaurování či průzkumu.

S relevantní mírou jistoty se podařilo prokázat, že portál radnice byl v 16. století barevně upraven.¹¹² Ukazují na to zvláště výsledky posledního restaurátorského zásahu, při němž se v původních vápenných spárách díla našly pozůstatky červené a bílé polychromie.¹¹³ O tom, že byl vstup do radnice pokryt polychromií, by hovořila též jediná dosud známá fotografie z doby před adaptací 30. let 20. století. Třebaže se jedná o černobílý snímek, vysvítá z něj, že římsa, vlys a pravoúhlé rámování portálu byly do této doby provedeny v bílé, zatímco cvikly, vejcovcový pás vnitřního oblouku a dřík s hlavicí sloupu zdůrazňovaly tmavší barvy. Odlišeny byly také drobné rotující růžice

ve cviklech. Barevnost zachycenou na fotografii je nutno chápat spíše orientačně.¹¹⁴ Její stáří známo není a žádná ze zpráv její původ neudává. Srovnáme-li však na ní zachycený stav se zmíněnými nálezy restaurátora či s jinými díly portálové architektury první poloviny 16. století,¹¹⁵ lze považovat za nanejvýš pravděpodobné, že se dílo původně vyznačovalo pro tuto dobu typickou výraznou barevností za-

■ Poznámky

dosluhovalo. Dosavadní otopný systém byl tehdy nahrazen novým. Výměny se ujala Okresní projektová inženýrská organizace Nymburk se sídlem v Poděbradech.

108 Pokrývačské práce Nymburk opět svěřil OSP Poděbrady.

109 Protokol o rozhodnutí ve věci obnovy kulturní památky – dům čp. 163, archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk. – Z úprav 90. let lze pak s výjimkou již výše zmíněné přeměny garáží na sklady jmenovat úpravu sociálního zařízení (1995) či zpevnění a odvodnění radničního dvora (1998), archiv Odboru výstavby MěÚ Nymburk.

110 Technická zpráva z března 2003 v rámci Dokumentace pro stavební povolení (AMS – Architect Matyáš Studio, prováděl AED project).

111 Vlastimil Janda, Nymburská radnice, *Městský zpravodaj* [města Nymburka], říjen 2004, s. 1.

112 Ramešová 2017 (pozn. 3), s. 71–72.

113 Jaroslav Červinka, *Restaurování fasády a klenby sálu radnice v Nymburce* (nepublikovaná restaurátorská zpráva, uloženo v archivu NPÚ, ÚOP středních Čech), Nymburk 2004, s. 5.

114 Posouzení restaurátora by mohlo ukazovat na to, že byla alespoň částečně původní. Zcela hypoteticky by na to ukazovala i skutečnost, že dle fotografie byl portál po požáru 1838 zazděn již s polychromií.

115 Z děl, která měla možnost autorka přímo studovat, lze jmenovat portály v Českém Brodě (portál Podlipanského muzea) či Pardubicích (severní portál kostela sv. Bartoloměje) se srovnatelným řešením.

loženou na kontrastu červené a bílé. Nápis podle všeho zvýrazňovala černá (viz též níže). (Dobové analogie by ukazovaly na to, že hlavičky s vinnou révou a hrozny mohla skutečnosti přibližovat zelená barevnost.)¹¹⁶ Takové řešení patrně potlačovalo plasticitu článků, čímž nymburský portál nabýval spíše plošného dekorativního vyznění. Polychromie pravděpodobně zanikla v průběhu adaptace. Úpravu portálu jako jeden z hlavních výsledků obnovných prací jmenoval B. Sláma.¹¹⁷ Kromě zbourání druhotného zazdění a uvolnění edikuly či dotvoření poškozených částí portálu zřejmě spočívala právě ve smytí nátěru.

Již za adaptace se objevily také nanejvýš pozoruhodné doklady o tom, že barevně ztvárněné bylo i okolí portálu. Na klenbě loubí byly v liniích stýkajících se klenebních kápí a na svornících pod omítkou nalezeny pozůstatky „gotické výzdoby“, které dle Památkového úřadu pocházely z 16. století.¹¹⁸ Na rozdíl od barevnosti portálu úřad vydal pokyn k jejich konzervování a opravě. Úkolu se měl dle dochované korespondence zhostit malíř B. Adámek.¹¹⁹ Obnovenou výzdobu podloubí zachycují snímky z doby po adaptaci. Na povrch klenby byl nanesen světlý, patrně bílý nátěr. Hřebínky získaly podobu žeber formy rostlinných šlahounů s drobnými květy a snítkami. Ze svorníků vycházely složitější květy větších rozměrů. Podobně jako u portálu nepředstavuje v kontextu 16. století podobná výzdoba architektury výjimku. Jako paralela, která může poskytnout bližší představu o někdejší výzdobě nymburského podloubí, by se nabízely malby dochované v mázhauzech domů v Moravské Třebové. Pocházejí přibližně z téže doby.¹²⁰ Spojení červenobílého spíše abstraktně laděného portálu a rostlinného vzhledu klenby v 16. století jistě navozovalo působivý efekt. Tato představa však značně kontrastuje s tím, jaký dojem prostor se vstupem do nymburské radnice vzbuzuje v současnosti. Klenba je bez ozdob. Kryje ji pouze jednotlý nátěr. Vystává tak otázka, kdy a proč obnovené malby v podloubí zanikly. Snahy nalézt materiály, které by tento problém umožňovaly uspokojivě vyřešit, bohužel nebyly úspěšné. Dílčí odpověď lze nabídnout jedině na základě chronologie dohledaných fotografií. V roce 1940 vyšel tiskem snímek s podloubím v článku E. Zimmlera, který zachycuje loubí s malbou těsně po obnově. Tentýž stav dokumentují snímky Františka Stöbera z doby před ukončením 2. světové války zařazené do Fotografické sbírky NPÚ. Jsou datovány rokem 1944. Další známou fotografií portálu, na níž jsou malovaná rostlinná žebra klenby stále patrná, připojila ke své disertaci z roku 1950 Eva Šamánková.¹²¹ Avšak na fotografii Miloše Suchomela zhotove-

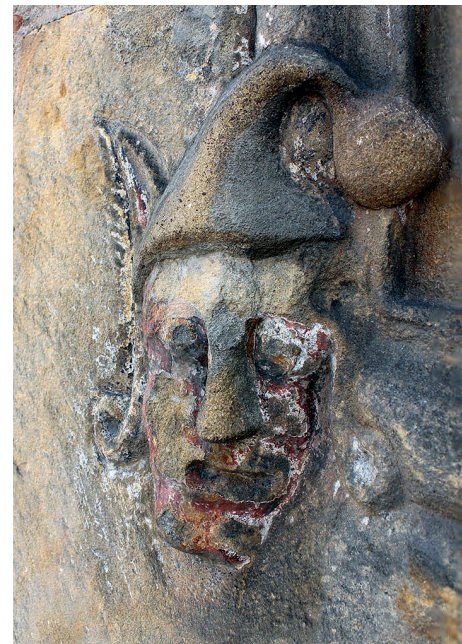
né o dvanáct let později v NPÚ se malby v okolí portálu již nevyskytují. Takto podloubí vyobrazuje i pozdější dokumentace. Výzdoba tedy musela být odstraněna zhruba v rozmezí let 1950–1962. Právě z tohoto období však nejsou (autorce) prozatím známy žádné dokumenty o zásazích do podoby radnice, které by se o úpravě klenby loubí zmiňovaly.¹²² Z 50. let pochází i v obecné rovině nejméně materiálů. Lze proto pouze spekulovat, zda malby nemohly vztít za své při nějakém zákroku, který hypoteticky neprošel schvalovacím procesem či nevyžadoval pořízení záznamů. Je též možné, že doklady o něm z nějakého důvodu zanikly či vzniknout neměly (a nelze zcela vyloučit, že záměrně).

Pozůstatky polychromie nicméně nebyly zjištěny jen na portále a klenbě loubí. Jak upřesňuje restaurátorská zpráva z roku 2004, dochovaly se také na obloucích arkády a na některých blocích pískovcových kvádrů hlavního průčelí.¹²³ Barevně se s polychromií objevenou na portále shodují. Vrstvy těchto barev dosud nese i reliéf hlavy šaška na ostění okna uliční fasády. Červená barevnost se ve stavitelství 15. a 16. století těšila značné oblibě; rozšířila se i u sakrálních staveb, zvláště drobnějších.¹²⁴ Lze proto uvažovat, zdali převážně červeně laděné průčelí nymburského rathausu též nerozčleňovala imitace kvádrování s bílým spárováním ve snaze navodit dojem důkladného, pravidelného provedení, jak bylo v té době běžné.¹²⁵ Cihlové zdvo uliční fasády zřejmě barevně řešení nevyžadovalo, ačkoli rastr spár mezi cihlami upraven být mohl. I v tomto případě by se nabízela hypotéza o zdůraznění sítě spár bílou.¹²⁶ V úvahu by přicházely také pasparty oken, stejně jako barevně odlišené linie profilace ostění a oblouků. Dle dochovaných pozůstatků se zdá, že oblouky loubí patrně rámovala bílá pasparta, zatímco vnitřní profilaci (kymu a pásek) pokrývala červená. Podobným způsobem mohly být řešeny okenní otvory uličního průčelí. Hovořila by pro to též polychromie tváře s šaškovskou čepicí a pozůstatky povrchových vrstev v jejím okolí.¹²⁷

Hlavní fasádu původně doplňovala i sochařská výzdoba. V horních rozích radničního průčelí se do dnešních dnů z 16. století dochovaly reliéfy slunce a měsíce, které dotvářely

■ Poznámky

116 Géraldine Victoir, La polychromie et l'apport de son étude à la connaissance de l'architecture gothique, in: Stéphanie D. Daussy – Arnaud Timbert (edd.), *Architecture et sculpture gothiques: renouvellement des méthodes et des regards: actes du IIe colloque international de Noyon, 19-20 juin 2009*, Paris 2012, s. 121–136, cit. s. 128.

18

Obr. 18. Nymburk, radnice, po roce 1523, hlava šaška v ostění okna uliční fasády. Foto: Michaela Ramešová, 2018.

117 Sláma (pozn. 4), s. 54.

118 Dopis SPÚ z 4. 5. 1939 městskému úřadu v Nymburce, SOKA Nymburk, spisy.

119 Dopis přednosta SPÚ E. Zimmerovi z 14. 7. 1939, SOKA Nymburk, spisy.

120 Jan Sedlák et al., *Cesta od renesance k baroku: slavné stavby Moravské Třebové*, Moravská Třebová 2012, s. 58–59 měšť. dům čp. 30 (po roce 1541), s. 76–79 měšť. dům čp. 62 (cca 1550), s. 85 měšť. dům čp. 109 (1546).

121 Šamánková (pozn. 4), *Obrazová příloha*, obr. 58.

122 Je možné, že nějaké záznamy by mohly být součástí archivního fondu stavebního podniku Stavoprojekt. Archiválie Stavoprojektu z dotčeného časového úseku však autorka prozatím neměla možnost prostudovat.

123 Červinka (pozn. 113), s. 5.

124 Jiří Hošek – Jan Muk, *Omítky historických staveb*, Praha 1989, s. 38. – Petr Macek – Martin Ebel, *Pardubice. Arciděkanství sv. Bartoloměje*. Stavebněhistorický průzkum (uloženo v archivu NPÚ, ÚOP v Pardubicích), Praha 1995, s. 53. – Jan Žižka, *Příspěvek k poznání charakteru a barevnosti omítek historických staveb (některé poznatky ze středních Čech z let 1995–1996)*, *Průzkumy památek II*, 1996, s. 111–117, cit. s. 111, 112.

125 Jiří Škabrada, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2000, s. 162. – Victoir (pozn. 116), s. 121, 122. – Hošek – Muk (pozn. 124), s. 38.

126 Kulhánek (pozn. 4). – Hošek – Muk (pozn. 124), s. 38.

127 Vyloučit nelze ani rostlinnou výzdobu na průčelí, kolem profilace oblouků, která se začala šířit od 14. století, Victoir (pozn. 116), s. 125.

19

ikonografický program průčelí.¹²⁸ Mezi dva pravé oblouky loubí je nyní osazen také pozoruhodný znak Nymburka s letopočtem 1546, jemuž se literatura zatím detailněji nevěnovala. Jde o pískovcovou desku, již v horní části určuje nápis:

INSIGNIA♦CIVITATIS♦NEVMBVRGENSIS♦1546
♦NT

Dekoratívni nápis vepsaný mezi ryté linky byl proveden v humanistické kapitále s typickými prolámanými břevny a historizujícími prvky.¹²⁹ Součástí nápisu oddělují charakteristické routy. (Zmíjme, že volba písma se nápadně liší od gotické minuskule textu na portálu radnice.) Jedna routa a spojená písmena NT z nápisu zasahují do vybraného pole s městským znakem. Ten sestává z renesančního štítu s korunovaným českým lvem a s hradební věží. Přidržují jej dva štítonoši, nahá putta. Na kosé dolní hraně desky jsou vyryta spojená písmena WK TP WS. Jejich provedení byla zřejmě věnována menší pozornost než hornímu nápisu. Nedokonalé vycentrování nedodržuje symetrii. Znak však celkově působí velmi ozdobným dojmem. Zachovaly se na něm též pozůstatky polychromie. Je pravděpodobné, že nynější barevné řešení odráží původní stav.¹³⁰ Dle stratigrafického průzkumu provedeného do nápisu byla i barevnost písmen skutečně černá na semi-transparentním podkladu.¹³¹ Z fotografií pořízených před adaptací ve 30. letech 20. století však vysvítá, že se umístění znaku změnilo. Před úpravou radnice se nacházel výše, mezi okny prvního patra. Tam, kde je znak osazen

nyní, byl do doby adaptace pilíř loubí zesílen opěrákem.

Pokud jde o dataci díla, typologie štítu a italizující putta (stejně jako druh písma) odpovídají době vzniku v polovině 40. let 16. století.¹³² Interpretace jednotlivých součástí znaku však již bude o něco složitější. Letopočet 1546 se v literatuře objevil ve spojení s dokončením stavby radnice.¹³³ Jde skutečně o nejzazší datum, které se na památce podařilo nalézt. Jeho vztah ke vzniku nymburského rathausu je však prozatím třeba ponechat otevřený. Z jiných příkladů víme, že se letopočty nemusí nutně vztahovat k mezníkům výstavby architektonických děl, na nichž byly provedeny (založení, konec výstavby). Mohou sloužit jako připomenutí jiného důležitého data, a dokonce nemusí označovat ani rok vytvoření artefaktu jako takového. Na radnici bylo letopočtů zaznamenáno více. Poměrně jistě lze říci jedině to, že v roce 1546 nemohlo být do nymburské desky vyznačeno dříve než tohoto roku. Ve vztahu k osazení znaku je lze tudíž považovat za datum *post quem*.

Dalším nesnadno objasnitelným prvkem jsou dvojice písmen, které se na znaku objevují. Písmena NT za routou nad postavou vpravo lze považovat za součást nápisu. V takovém případě by se mohlo jednat o zkratku pro „*nostrí*“ (tj. zájmeno *naše* v genitivu). Tato zkratka se při nejmenším ve starších dobách na nápisích uplatňovala poměrně často.¹³⁴ Na nápisu se mohla objevit jako zdůraznění vztahu obyvatel a zástupců Nymburka k jejich

Obr. 19. Nymburk, radnice, znak města Nymburka s letopočtem 1546. Foto: Roman Šulc, 2015.

obci. Písmena na dolní skosené části desky byla pokládána za iniciály tehdejších městských hodnostářů.¹³⁵ Lze to považovat za pravděpodobné, ačkoli pramenně tuto domněnku dosud nebylo možné ověřit.¹³⁶ Na nápisu upoutá pozornost také zdůrazněné počáteční písmeno J. To získalo výrazně ozdobnou stupňovitou formu. Skládá se z několika zalomených nad sebe kladených prvků, které mohou vytvářet dojem obtáčení. Literu nadto doplňuje ornament ve tvaru číslice 8, který spadá z horního zvlněného břevna. Nezdá se, že by šlo pouze o výzdobu. Ztvárnění dřívku s důraznějším horním břevnem a ornamentem tvaru smyčky naopak silně připomíná stylizované rychtářské právo. Městská práva užívali vrcholní zástupci obcí jako odznak rychtářské důstojnosti a právní moci.¹³⁷ Jednalo se nejčastěji o zdobně pojatou kratší hůl, která bývala vinutá z býkovce, potažená kůží a opatřená třásněmi či řemínky na koncích. Zvláště práva měst mívala honosnější výzdobu. Zajímavé je, že již ve starších dobách byly pro tyto účely vybírány křivule či jinak atypické „uměle kroužené“ dřevěné hole. Rovněž dochovaná díla z relevantní časové roviny nasvědčují tomu,¹³⁸ že

■ Poznámky

¹²⁸ Blíže Ramešová 2017 (pozn. 3), s. 82–84.

¹²⁹ Jiří Roháček, *Epigrafika v památkové péči*, Praha 2007, s. 32, 50.

¹³⁰ Daniel Talavera, *Restaurátorská zpráva. Reliéfni výzdoba na plášti budovy městské radnice na Náměstí Přemyslovců v Nymburce* (uloženo v archivu NPÚ, ÚOP středních Čech), 2004 (nepag.).

¹³¹ Ibidem.

¹³² Roháček (pozn. 129), s. 32. – V tomto světle by se nabízelo uvažovat o užití italizujících podkladů.

¹³³ Např. Kibic (pozn. 2), s. 41.

¹³⁴ K vyhledání byla použita databáze Trismegistos, Latin Abbreviations, <https://www.trismegistos.org>. Možný překlad by zněl: „Znak našeho města Nymburka 1546.“

¹³⁵ Dopis SPÚ E. Zimmerlovi z 28. 8. 1939, SOKA Nymburk, spisy.

¹³⁶ Srov. jména městských primasů uvedené v Černý et al. (pozn. 1), s. 224.

¹³⁷ Čeněk Zíbrt, *Rychtářské právo – palice, kluka, Věstník Královské české společnosti nauk – třída filosoficko-historicko-filologická*, ročník 1896, Praha 1897, s. 1–32. – Idem, *Směs a dotazy, Český lid X*, 1901, s. 414. – VI. Havelková, *Starodávna rychtářská práva a ferule, Národopisný věstník československý VII*, č. 1, 1912, s. 210–216.

¹³⁸ *Český lid X*, s. 414 (vyobrazení).

Obr. 20. Veduta Nymburka a detail trojice domů levé strany veduty z alba „Reisealbum des Pfalzgrafen Ottheinrichs“, po roce 1536, před rokem 1538. Universitätsbibliothek Würzburg, sign.: UB Würzburg, Delin.VI,3,16.

Pro doplnění představy o někdejší situaci průčelí nymburské radnice lze dále uvést, že v 16. století bylo radniční loubí bezesporu místem čilého veřejného života. Fr. Kulhánek uvádí, že se v něm „časem jmenují různé krámce“. Na rohu loubí fungovala komora, kde „roku 1561 Jan Jíra, na prubu obilí na míry nymburské láduje“. Patrně se jednalo o místnost s městskou váhou na pravém nároží. Nalevo nad oknem váhy upamatoval na spravedlivý soud latinský nápis, který byl za adaptace přesunut do zasedací místnosti v prvním patře radnice.¹⁴¹ Zdá se též pravděpodobné, že průčelí radnice přinejmenším v 50. letech 16. století rozčleňovala pavlač či arkýř.¹⁴² Pro srovnání je k dispozici drobná nedatovaná kresba dochovaná v nymburském archivu ve složce s korespondencí E. Zimmlera. Výše uvedené zmínky ukazují na existenci štítu, na nějž E. Zimmerler za adaptace opakovaně odkazoval. Fr. Kulhánek jej v historické črtě o nymburské radnici popisuje jako štít vysoký, který byl „ozdoben vízkami, jejich[ž] plechem pobité báně byly původně natřeny zeleně“. Stejně jako štít byla jeho slovy v rozích „zdobena štíhlými baňatými věžičkami i radniční věž“, která nepřevyšovala věže hradební.¹⁴³ Údaje ze 40. let 16. století dokládají, že se při výjimečných událostech z radnice s hodinami či

■ Poznámky

139 Čeněk Zíbrt, Kulturní obrázky z dějin král. města Nymburka. S 28 vyobrazeními, *Český lid* XXII, 1913, s. 257–284, s. 272.

140 Kulhánek – Mikolášek (pozn. 1), s. 174. – Kulhánek (pozn. 4).

141 Nabízelo by se, že tento text vznikl v těsném kontaktu se vznikem nápisu na portále. Ukazovaly by na to shody v typu písma. – Citace o krámcích a ládování obilí k roku 1561 dle Kulhánek (pozn. 4).

142 Kulhánek – Mikolášek (pozn. 1), s. 174 (o arkýřích v Nymburce, s. 156). – Líbal – Macháčková (pozn. 4) vyslovují domněnku, že se mohlo jednat buď o pavlač, nebo o renesanční arkýř. Na pavlač by ukazovalo svědectví Jakuba Bělocha (Kniha svědomí 1559) o tom, že „šel Jiřík Bureš (primator) z radní světnice na pavlač a mluvil k sousedům“, viz Kulhánek (pozn. 4). – Srov. obr. 8, který pavlač klade nad pravý oblouk loubí (není vyloučeno, že kresba pochází od E. Zimmlera).

143 U těchto popisů však autor bohužel neuvádí zdroj. – Viz Kulhánek (pozn. 4).

rychtářská práva v 16. století nezřídka zdobilo stáčení či vinutí potahu do spirály. Několik takových práv se dochovalo i v nymburském muzeu.¹³⁹ Na základě této podobnosti lze vyslovit hypotézu, zda dekorativní písmeno na znaku Nymburka nemělo zastupovat rychtářské právo coby symbol svrchovanosti a autonomie města či hrdosti jeho zástupců, jak by napovídal i nápis. V kontextu let 1546 a 1547, tj. v době stoupajícího napětí mezi králem a městy, stavovského povstání a následných postihů, by tento motiv pro město zřejmě nabýval zvlášť citlivého významu. K úvahám vybízí také asy-

metrické osazení znaku – mezi okna pravé strany průčelí. Pokud respektovalo původní stav, není vyloučeno, že byl znak na levé straně průčelí doplněn dalšími prvky souvisejícími s reprezentací městské honorace. Víme, že k fasádě nechali připojit znamení svých cechů nymburští sládci a řezníci, kteří se v radě nymburských konšelů v první polovině 16. století domohli různých privilegií (čehož zneužívali a byli za to kritizováni). Hovoří o tom zpráva z roku 1545 o platbě za olej a barvy k štítu na rathausu, „když malíř Jan herby řeznické a sladovnické přetahoval“.¹⁴⁰

21

Obr. 21. Joannes Venuto, veduta Nymburka – Die koenigl. Stadt Nimburg im Bunzlauer Kreise. Aufgenommen von Joan. Jos. Dietzler Ao 1723. Gemahlt von Joan. Venuto Ao 1803. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, Bildarchiv und Grafiksammlung, ÖNB Vienna: +Z208047001.

orlojem bilo na dva zvony.¹⁴⁴ Do doby adaptace se dochoval opěrný systém u pravého oblouku zadržujícího loubí radnice. J. Šebek jej původně plánoval částečně ponechat. Hypoteticky mohl odrážet stav z 16. století. F. J. Čečetka se v souvislosti s vnější výzdobou radnice zmiňuje též o „podobě Samsona“.¹⁴⁵

Jak bylo předesláno, pozoruhodné, avšak nejednoznačné informace o stavu památky před novodobými úpravami poskytuje nepočtená ikonografie. Nejstarší dosud známé vyobrazení radnice v Nymburce se nachází na pohledu na město ze souboru vedut z univerzitní knihovny ve Würzburgu. Ten je datován do let 1536–1538.¹⁴⁶ Na kresbě Nymburka se objevuje více staveb, které se zdvihají nad ostatní zástavbu. Kterou z nich lze ztotožnit s nymburským rathausem, však není snadné rozhodnout. Jako radnice byla dříve určena výraznější budova nalevo od kostela sv. Jiljí (dřívě

ve sv. Mikuláše), která se k divákovi obrací nezdobeným štítem sedlové střechy s drobnou postranní věžkou.¹⁴⁷ Na radnici má však překvapivě prostý vzhled. Nelze proto vyloučit, že sídlo městské rady na vedutě nezastupuje tento dům,¹⁴⁸ ale spíše první, tj. z pohledu diváka pravá z trojice budov v levé polovině kresby.¹⁴⁹ Jde o budovu opatřenou stanovou střechou a štíhlými postranními věžicemi. Vyprávěcí hodnotu veduty je samozřejmě nutné zpochybnit. Autor se od zobrazované skutečnosti nepochybně odchýlil. Vedl ho k tomu nejen záměr, ale i zvyklosti žánru či způsob porizení a následného dopracování kreseb. Podání jednotlivých výrazných městských dominant, na rozdíl od celkového krajinného a urbanistického rámce, však v daných případech působí celkem přesvědčivě.¹⁵⁰ V tomto světle se zdá, že se zmíněná stavba se stanovou střechou více blíží tomu, co by bylo možné předpokládat u „nákladně postaveného“ rathausu,¹⁵¹ který „vévodil rynku“.¹⁵² Jedním z argumentů pro ztotožnění popisovaného domu s nymburskou radnicí by paradoxně mohlo být jeho umístění, které se při srovnání s realitou jeví jako zkrácené. Odpovídá však tomu, kam sídlo městské rady patrně zasadili autoři dvou pozdějších pohledů na Nymburk. Oba vznikly v první čtvrtině

■ Poznámky

144 Kulhánek (pozn. 4).

145 Čečetka (pozn. 1), s. 25.

146 Veduta je uložena v Universitätsbibliothek Würzburg: Reisealbum des Pfalzgrafen Ottheinrichs der Universitätsbibliothek Würzburg, pod signaturou UB Delin.VI,3,16. – Blíže k vzniku alba a dataci Josef H. Biller, Zur Entstehungsgeschichte der Ansichtenfolge, in: Angelika Marsch – Josef H. Biller – Frank-Dietrich Jacob (edd.), *Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536-37 von seinem Ritt von Neuburg a.d. Donau über Prag nach Krakau und zurück über Breslau, Berlin, Wittenberg und Leipzig nach Neuburgii, Weißenhorn* 2001, s. 43–65, cit. s. 43.

147 Igor Votoupal, Nymburg/Nymburk, in: Marsch – Biller – Jacob (pozn. 146), s. 43, s. 182–188, Taf. R14/A16.

148 Za radnici jej považují Votoupal (pozn. 147), s. 187, a Plavec (pozn. 4), s. 102.

149 Nejzazší z nich nalevo patrně zaznamenává později zaniklý klášter sv. Jana. K tomu Votoupal (pozn. 147).

150 Martin Ježek, Česká města na foliích würzburgského alba. (1. část), *Průzkumy památek* III, č. 2, 1996, s. 35–50, cit. s. 35, 40, 49.

151 Ondřej Kramolín, text otištěn v Zíbrt (pozn. 139), cit. s. 270.

152 Čečetka (pozn. 1), s. 25. V souvislosti s architektonickým řešením této budovy lze čistě v rovině hypotézy nadnést, zda by stanovou střechu, která by zapadala do

18. století, kdy za sebou již radnice měla několik požárů (1631, 1634, 1639, 1686). Zvláště výrazné do jejího vnějšího vzhledu promluvil poslední z nich. Již tehdy „*nuzně opravený rathauz*“ měly plameny připravit o věž se zvonci, kterou nahradila „*dřevěná věžička*“.¹⁵³ Nejspíš v tomto stavu roku 1715 zachytil Nymburk na perokresbě Friedrich Bernhard Werner.¹⁵⁴ Do roku 1723 je datovaný pohled na město od Johanna Josepha Dietzlera, podle nějž Nymburk roku 1803 kreslil Johann Anton Venuto.¹⁵⁵ Jak na Wernerově, tak na Venutově verzi se na místě, kam würzburgská veduta kladla dům se stanovou střechou, objevuje stavba opatřená trojicí štítů a vížkou. Jde o stupňovité štíty, které na Venutově verzi člení horizontální římsy. Vížka na hřebenu střechy by vyhovovala době vzniku ke konci 17. století. Pozornost však přitahuje spíše průčelí radnice. Zcela hypoteticky lze uvažovat, že trojitý štít by tvaroslovím zapadal do kontextu doby kolem poloviny 16. století. Může připomenout průčelí radnice v Litoměřicích ze 40. let 16. století. Zmiňme, že ve 40. letech 16. století podle všeho vznikala malířská a sochařská výzdoba průčelí radnice v Nymburce – reliéf se znakem města, erby cechů aj. V jiném duchu o stavu radnice vypovídá zmínka o tom, že radnice měla mít před opravou po požáru 1686 jen „*nuzný*“ vzhled. Štíty naopak působí poměrně výstavně. Více světla do problému nevnese ani kusá literární narážka z textu nymburského měšťana Ondřeje Kramolína z druhé poloviny 17. století, jehož slovy v Nymburce „*rathouz stojí jistě na rohu v příhodném místě, dost nákladně postavený*“.¹⁵⁶ Aby bylo možné vyslovit se o starším vývoji vnějšího pláště budovy blíže, bude třeba počkat na upřesňující zjištění.

Závěr

Závěrem je třeba zdůraznit, že ani zde podané informace nemohly být kompletní a jednoznačné. V řadě případů jde spíše o náměty pro pokračující výzkum. Dosud shromážděné materiály mohou i tak osvětlovat, jak a proč se postoj k památce v průběhu času změnil anebo jaké skutečnosti zohledňoval či nikoli. Ukazují však také, že ani v rámci zvolených přístupů nebyl zcela jednotný. V souvislosti s adaptací budovy ve 30. letech 20. století, která jí více méně vtiskla současný vzhled, se lze pozastavit nad tím, že se rozhodnutí stran památky vydala takřka protikladnými směry. J. Šebek se bezesporu snažil pojmout radnici v du-

chu aktuálních kritérií, skrze něž se dořešení štítu či jiných prvků, na něž odkazují prameny a některé nálezy, již zdálo jako příliš násilné. Část zamýšlených změn musela patrně ustoupit tíživým podmínkám, za nichž adaptace probíhala. Malby loubí byly nicméně obnoveny, zatímco polychromie portálu nikoli. Nebylo obnoveno ani omítnutí průčelí, ačkoli se během adaptace našly jeho pozůstatky. Nejasnosti pak panují též ohledně pozdějších zásahů, zejména okolností a důvodu odstranění maleb loubí.

Pokud jde o úvahy o původním vzhledu nymburské radnice a okolnostech jejího vzniku, i v tomto případě výklady dosud určoval spíše nedostatek informací. Je nesporné, že z někdejší podoby vnějšího pláště budovy do dnešních dnů zbývá zlomek. Kontrastní ztvárnění povrchu zdí, výrazná prezentace městské elity ve výzdobě průčelí, barevné provedení portálu a klenby loubí stejně jako další doplňky měly zásadní vliv na vizuální působení radnice v 16. století. Ze zorného úhlu, který se pokusil nabídnout tento text, se k původní podobě sídla nymburské rady patrně asi nejvíce přiblížil K. Hilbert. Jeho přístup se však dnešnímu chápání architektury, stejně jako někdejší působení radnice, spíše vzdaluje. Dochované doklady nicméně dovolují uvažovat, že stavba byla původně velmi výrazná a výpravná. Jistě působila mnohem pestřejším a živějším účinkem, než je tomu dnes, třebaže pro současného diváka stávající „*strohá*“ podoba památky „*vzdálenou*“ dobu jejího vzniku jistě navozuje dobře. V tom byly provedené památkové zásahy bezesporu úspěšné. Dovedeno do extrému by i tak bylo možné říci, že se z vizuálního hlediska jedná v podstatě o stavbu jinou. To je třeba mít na paměti při výkladech památky a snaze začlenit ji do obecnějších uměleckohistorických výkladů. Závěrem dejme za pravdu E. Zimmerlovi, který trval na tom, že původně radnice byla „*nádherná*“.¹⁵⁷ Ani pozdější výklady památky její poutavosti jistě neubraly, ačkoli vypovídají více o těch, kdo je prováděli, nežli o díle jako takovém.¹⁵⁸

V autorčině knize Portály z okruhu Benedikta Rieda I, z roku 2017 (pozn. 3), došlo omylem k nesprávnému uvedení autorství u dvou vyobrazení. Autorem vyobrazení č. 90 je pan Wojciech Kwiątek. Vyobrazení č. 33 pochází z archivu Anny Brabcové. Oběma autorům se omlouvám.

■ Poznámky

kontextu stavitelské kultury 30. let 16. století, nebylo možné zohlednit při snaze zachytit možné souvislosti vzniku radnice včetně vazeb na pražské prostředí.

153 Kulhánek (pozn. 4).

154 Marsch – Biller – Jacob (pozn. 146), s. 184.

155 Die koenigl. Stadt Nimbürg im Bunzlauer Kreise. aufgenommen von Joan. Jos. Dietzler Ao 1723. Gemahlt von Joan. Venuto Ao 1803, Inventarnummer: +Z208047001, Österreichische Nationalbibliothek, Wien, Bildarchiv und Grafiksammlung.

156 Kramolín (pozn. 150).

157 Zimmerl (pozn. 4), s. 123.

158 Děkuji všem, kteří mi pomohli dohledat a zpracovat zde prezentované materiály. Zejména děkuji panu Tomáši Snopkovi z Plánové sbírky NPÚ za dlouhodobou spolupráci. Děkuji profesoru Miloši Drdákému za příležitost podnikat tento výzkum. Srdečně děkuji Jarduvi Sokolovi za nezištnou pomoc a podporu.